

Användning och återbetalning av tilläggs lån

Vi gör studier möjligt.

Rapportnummer: 2023:1

Diarienummer: ADM/2023:49

Användning och återbetalning av tilläggsån

Centrala studiestödsnämnden (CSN)

Producent CSN, Enheten Kunskap om studiestödet
851 82 Sundsvall
060-18 60 00

Kontaktperson William Wedenberg
060-18 62 43
william.wedenberg@csn.se

Webbsida www.csn.se/om-csn/statistik-och-rapporter.html

Innehåll

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	1
1.2. Rapportens struktur	2
2. Om tilläggslånet och studiens genomförande	3
2.1. Motiven bakom tilläggslånet.....	3
2.2. Regelverk för tilläggslån.....	4
2.3. Regelverk för återbetalning av lån	5
2.4. Studiens genomförande – studerandes rätt till och användning av tilläggslån.....	6
2.4.1. Underlag.....	6
2.4.2. Att identifiera studiernas början och rätt inkomstår.....	7
2.5. Studiens genomförande – studieskulder och återbetalning av studieskulder	9
2.5.1. Underlag.....	9
3. Vad vet vi sedan tidigare?	10
3.1. Varför lån?	10
3.2. Lånebenägenhet.....	11
3.2.1. Användning av tilläggslån och användning av studielån.....	12
4. Studerandes rätt till tilläggslån	13
4.1. Hur många studerande uppfyller inkomstkravet för tilläggslån?.....	13
4.2. Vilka uppfyller inkomstkravet för tilläggslån?	14
5. Studerandes användning av tilläggslån	19
5.1. Hur många studerande tar tilläggslån?	19
5.2. Vilka tar tilläggslån?	21
5.2.1. Kön och ålder	21
5.2.2. Hushållstyp och föräldraskap.....	22
5.2.3. Föräldrars utbildningsbakgrund	24
5.2.4. Svensk eller utländsk bakgrund.....	24
5.2.5. Utbildningsnivå och skolform	25
5.2.6. Studietakt	26
5.2.7. Studieplats.....	27
5.2.8. Inkomst före studietiden	27
5.2.9. Inkomst under studietiden	28
6. Studieskulder och återbetalning av studieskulder bland de som har studerat med tilläggslån	31
6.1. Hur ser skuldsättningen ut?	31
6.2. Hur ser återbetalningen ut?	33
6.2.1. Årsbelopp	33
6.2.2. Återbetalningsgrad	34
7. Sammanfattning och diskussion	36
7.1. Hur många studerande har rätt till tilläggslån och vilka tar det?.....	36
7.2. Hur ser skuldsättningen och återbetalningen ut för de som har studerat med tilläggslån?.....	37
Referenser	38
Bilaga A	40

Sammanfattning

Om tilläggs lån och om studien

Tilläggs lån är ett komplement till studiemedel. Syftet är att tilläggs lån ska förstärka studiemedlen för äldre studerande som har arbetat innan de börjar studera. Tilläggs lån kan således lämnas till studerande som är 25 år eller äldre, som har studielån och som har haft en viss inkomst innan de börjar studera.

Hur många studerande har rätt till tilläggs lån och hur många av dem tar det? Och hur fungerar återbetalningen av studieskulden för de som har studerat med tilläggs lån? Det här är frågor som inte har undersökts tidigare och som vi försöker besvara i den här studien.

Mer än var fjärde studerande med studielån har rätt till tilläggs lån

Under exempelåret 2019 fanns det 361 800 studerande med studielån och av dem bedöms 96 500 ha haft rätt till tilläggs lån. Det betyder att mer än var fjärde studerande med studielån hade rätt till tilläggs lån och möjligheten att utöka sitt studiestöd vid behov.

Nästan varannan studerande med rätt till tilläggs lån tar det

Av de 96 500 studerande som bedöms ha haft rätt till tilläggs lån tog 45 procent lånet. Personer som börjar studera innan de uppfyller ålderskravet för tilläggs lån, men som uppfyller ålderskravet under studiernas gång, tar sällan tilläggs lån. När denna grupp exkluderas ökade andelen studerande med tilläggs lån, från 45 procent till 52 procent.

För att sätta resultaten i perspektiv kan det nämnas att 73 procent av de som studerade med bidrag tog studielån under exempelåret 2019.

Äldre studerande och studerande med en hög tidigare inkomst tar ofta tilläggs lån

Andelen studerande med tilläggs lån varierar mellan olika grupper av studerande. Exempelvis tar äldre studerande och studerande med en hög tidigare inkomst tilläggs lån betydligt oftare än yngre studerande och studerande med en låg tidigare inkomst.

De här resultaten kan tyda på att behovet av tilläggs lån är förhållandevis litet totalt sett, men att detta behov är stort i målgruppen för lånet. Om detta är fallet skulle tilläggs lånet överensstämma väl med motiven bakom lånets införande.

Tilläggsån bidrar till högre studieskulder

De som studerade med studielån och tilläggsån, och som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av exempelåret 2017, hade en medianskuld på 155 200 kronor. De som studerade med studielån men utan tilläggsån hade en medianskuld på 139 800 kronor. Det vill säga, de hade en medianskuld som var 15 400 kronor lägre.

De som har tilläggsån studerar med studiemedel under en kortare tid än de som inte har tilläggsån. Jämför man personer som studerat lika lång tid är skillnaden i studieskuld betydligt större. Bland de som studerade i exempelvis 41–80 veckor var skillnaden i medianskuld 51 500 kronor.

Tilläggsån bidrar till högre årsbelopp

Studieskulder betalas tillbaka genom att personer debiteras så kallade årsbelopp. De som har studerat med tilläggsån har högre årsbelopp att betala tillbaka än de som har studerat utan tilläggsån. Skillnaden mellan årsbeloppen är något större än skillnaden mellan studieskulder. Det beror på att personer som har studerat med tilläggsån får en högre studieskuld samtidigt som de är äldre. En del av dem får därför en kortare återbetalningstid och högre årsbelopp att betala.

De som har studerat med tilläggsån är bra återbetalare

De som hade studerat med studielån och tilläggsån, och som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av exempelåret 2017, betalade i genomsnitt 93 procent av de årsbelopp som debiterades under perioden 2017–2019. Det är nästan lika mycket som de som studerat med studielån men utan tilläggsån betalade, för vilka motsvarande siffra var 94 procent.

De som har studerat med tilläggsån är äldre och ska betala högre årsbelopp, vilket är förknippat med sämre återbetalning. Trots detta är de ungefär lika bra återbetalare som de som inte har studerat med tilläggsån. Det beror troligen på att de har högre inkomster efter studierna.

1. Inledning

Studiestödet ska bland annat vara rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning. Studiestödet ska även utjämna skillnader mellan olika grupper i samhället och därmed bidra till ökad social rättvisa.¹

Många vuxna har en annan livssituation och levnadsstandard än ungdomar, samt en inkomst som möjliggör högre levnadsomkostnader än vad de ordinarie studiemedlen² medger. Studier med ordinarie studiemedel kan därför medföra en försämring av den ekonomiska situationen som avhåller dem från att börja studera. Vuxna som har haft en viss inkomst före studierna har därför rätt till kompletterande tilläggsån. Förhoppningen är att lånet, i enlighet med studiestödets mål, ska möjliggöra studier för fler vuxna.

I den här studien undersöker vi antalet studerande som har rätt till tilläggsån och i vilken utsträckning de nyttjar lånet. Vi undersöker även studieskulder, årsbelopp och återbetalning av studieskulder bland de som har studerat med tilläggsån. Studien har tagits fram inom ramen för CSN:s övergripande uppgift att följa och analysera de studerandes sociala och ekonomiska situation, för att säkerställa att myndigheten har god kunskap inom området.³

1.1. Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att öka kunskaperna om tilläggsån och framför allt att öka kunskaperna om studerandes användning av tilläggsån. Syftet preciseras i följande frågeställningar:

- Hur många och hur stor andel av de som studerar med studielån har rätt till tilläggsån?
- Vilka studerandegrupper har rätt till tilläggsån?
- Hur många och hur stor andel av de som har rätt till tilläggsån använder tilläggsån?
- Vilka studerandegrupper använder tilläggsån?
- Hur stora studieskulder har de som studerade med tilläggsån när de blir återbetalningsskyldiga?
- Hur stora årsbelopp ska de som studerade med tilläggsån betala?
- Hur stor andel av årsbeloppen betalar de som studerade med tilläggsån in?

¹ Målen för studiestödet fastställdes i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10, bet. 1999/2000: UbU7, rskr. 1999/2000:96) och förtydligades i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16: UbU2, rskr. 2015/2016:58). Studiestöd är ett samlingsnamn för olika studiestödsformer som studiemedel, studiestartsstöd och studiehjälp.

² Ordinarie studiemedel består av bidrag och studielån.

³ 5 § i förordning (2017: 1114) med instruktion för Centrala studiestödsnämnden.

Dessa frågor om tilläggs lån har inte undersökts tidigare. Studien bidrar därmed med ny kunskap inom studiestödsområdet.

1.2. Rapportens struktur

Fortsättningen av rapporten är strukturerad på följande vis. I avsnitt 2 beskrivs motiven bakom tilläggs lånets införande samt regelverket för tilläggs lån och för återbetalning av lån. Regelverken har stor betydelse för studiens genomförande, som också beskrivs i avsnitt 2.

Avsnitt 3 ger en översikt över vad vi vet sedan tidigare. Avsnittet beskriver varför studiemedel har en lånedel och hur lån möjliggör studier för fler personer. Avsnittet beskriver även studerandes användning av det *ordinarie* studielånet och fungerar som en utgångspunkt för vår kunskap om studerandes användning av lån.

Studiens resultat presenteras i avsnitt 4, 5 och 6. Avsnitt 4 fokuserar på antalet och andelen studerande med studielån som har rätt till tilläggs lån, medan avsnitt 5 fokuserar på antalet och framförallt andelen studerande som använder tilläggs lån. Avsnitt 6 fokuserar på studieskulder, årsbelopp samt återbetalning av studieskulder bland de som har studerat med tilläggs lån. Avslutningsvis, i avsnitt 7 sammanfattar och diskuterar vi studiens resultat.

2. Om tillägglånet och studiens genomförande

I det här avsnittet beskrivs motiven bakom tillägglånets införande, regelverket för tillägglån och regelverket för återbetalning av lån. Därefter beskrivs studien och studiens genomförande, som har påverkats av regelverken. Vi diskuterar även hur studiens genomförande kan ha påverkat studiens resultat.

2.1. Motiven bakom tillägglånet

Under 2001 skedde en större reform av studiemedelssystemet. Till det nya och reformerade studiemedelssystemet lades bland annat inslag av de tidigare, mer förmånliga, vuxenstudiestöden som avskaffades under samma år.

Tillägglånet infördes i samband med reformen 2001. När tillägglånet infördes konstaterades det att många vuxna studerande har en annan livssituation och levnadsstandard än ungdomsstuderande, samt att en tidigare arbetsinkomst kan ha givit förutsättningar för betydligt högre levnadsomkostnader än vad de ordinarie studiemedlen skulle medge. Det fanns således en oro för att totalbeloppet i studiemedelssystemet skulle kunna uppfattas som otillräckligt och att detta skulle avhålla vuxna från att börja studera.⁴

En åtgärd som genomfördes i samband med reformen 2001 var att höja det så kallade fribeloppet. Fribeloppet är den inkomst som en studerande kan ha utan att få reducerade studiemedel. En höjning av fribeloppet innebär således att den studerande kan skaffa sig högre inkomster med bibehållet studiemedel. Alla studerande kan dock inte få ett arbete, andra har inte möjlighet att arbeta vid sidan av studierna. Det ansågs därför motiverat att även införa tillägglånet som ett komplement till totalbeloppet i studiemedelssystemet.

Tillägglånebeloppet skulle vara lika för alla och knytas till prisbasbeloppet. De ordinarie studiemedlen skulle tillsammans med tillägglånet nå en nivå som ungefär motsvarade den högsta ersättningsnivån efter skatt i arbetslöshetsförsäkringen⁵ och i förlängningen den högsta ersättningsnivån i de tidigare vuxenstudiestöden.

För att begränsa skuldsättningen bland de som tar tillägglån bestämdes det att lånet högst kan lämnas under tre år.⁶ Det betyder att tillägglån lämnas under en kortare tid än ordinarie studiemedel.

⁴ Prop. 1999/2000:10, s. 86f.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

2.2. Regelverk för tilläggs lån

Tilläggs lån lämnas till den som är 25 år eller äldre och som tidigare har haft en inkomst som uppgår till minst 415 procent av det prisbasbelopp som gäller året då studierna påbörjas.⁷ Tilläggs lån kan lämnas under högst 120 veckors studier motsvarande heltid.⁸

Som inkomst räknas det belopp som utgör summan av den studerandes överskott i inkomstlagen tjänst och näringsverksamhet. Kapitalinkomster ska alltså inte medräknas. Lånet kan lämnas oavsett vilken utbildningsform den studerande läser vid.

Innan den 1 juli 2008 sattes perioden för den inkomst den studerande måste nå upp till före studierna till de tolv månader som föregick den månad då studierna inleddes. Från och med den 1 juli 2008 är det dock kalenderåret före studierna som avses, vilket underlättar kontrollen av inkomsterna. Tid då den studerande har varit ledig med föräldrapenning kan, liksom vissa andra studieuppehåll, bortses från. I dessa fall ska istället året före föräldraledigheten ses som inkomståret.⁹

Sedan den 1 juli 2014 kan tilläggs lån även lämnas för studier på deltid.¹⁰ Tilläggs lånet lämnades initialt enbart för studier i Sverige, men ges sedan den 1 juli 2015 även för studier i ett land inom det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (ESS) eller i Schweiz.¹¹

Tilläggs lån kan ges till den som tar ordinarie studielån¹² och kan lämnas med högst den studietakt som ordinarie studiemedel ges för.¹³

Ursprungligen var lånebeloppet per vecka 0,99 procent av prisbasbeloppet vid studier på heltid. Den 1 januari 2014 höjdes dock tilläggs lånet till 1,98 procent av prisbasbeloppet.¹⁴

I diagram 2.1 illustreras olika studiestödsbelopp för en veckas heltidsstudier under 2019, vilket är studiens undersökningsår.

⁷ Om studierna påbörjades under exempelvis 2019 motsvarade inkomstkravet 192 975 kronor.

⁸ 3 kap. 14 § studiestödslagen [1999:1395] och 3 kap. 12 § studiestödsförordningen [2000:655].

⁹ 3 kap. 12 § studiestödsförordningen.

¹⁰ 3 kap. 14 § studiestödslagen.

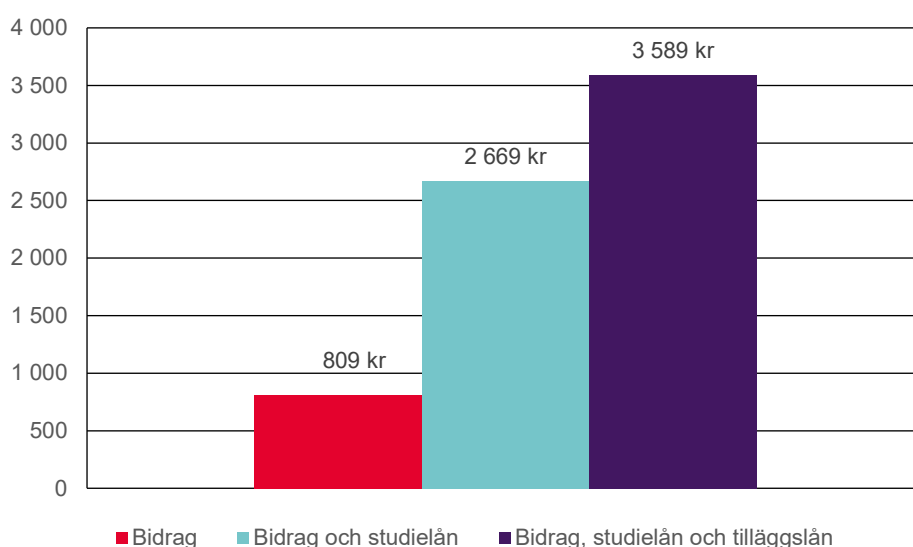
¹¹ 3 kap. 12 § studiestödsförordningen.

¹² 7 kap. 2 § Centrala studiestödsnämndens föreskrifter och allmänna råd [CSNFS 2001:1] om beviljning av studiemedel.

¹³ Vid heltidsstudier får ordinarie studiemedel lämnas med ett belopp som motsvarar 5,74 procent av prisbasbeloppet per vecka (3 kap. 11 § studiestödslagen). Lånedelen av de ordinarie studiemedlen är 4 procent av prisbasbeloppet.

¹⁴ 3 kap. 14 § studiestödslagen. Tilläggs lånet höjdes temporärt under 2021 och 2022 (2c § Förordning [2020:201] om studiestöd vid spridning av viss smitta). Orsaken till höjningen var covid-19-pandemin.

Diagram 2.1 Belopp som lämnas för en veckas heltidsstudier under 2019
Fördelat efter bidrag, bidrag och studielån samt bidrag, studielån och tilläggsloan.

2.3. Regelverk för återbetalning av lån

För att den som tagit lån ska bli återbetalningsskyldig behöver det gå minst sex månader sedan den senaste perioden med studiemedel. Återbetalningen börjar alltid vid ett årsskifte.¹⁵

Återbetalningstiden är normalt 25 år eller det lägre antal år som kvarstår tills den återbetalningsskyldiga fyller 60 år.¹⁶ Återbetalningstiden kan dock vara kortare än den normala återbetalningstiden om studieskulden är låg.¹⁷

Lån ska återbetalas med ett visst belopp varje år, ett så kallat årsbelopp. Storleken på årsbeloppen baseras på skuldens storlek, den återstående återbetalningstiden, räntan för året samt ett uppräkningsstal.¹⁸ Årsbeloppen uppgår till minst 15 procent av prisbasbeloppet.¹⁹

För de personer som har svårt att klara sin återbetalning till CSN finns det trygghetsregler som gör det möjligt att få årsbeloppet nedsatt till ett lägre belopp.²⁰ Om problemen beror på låg inkomst, kan personen ansöka om att få betala fem eller sju procent av sin beräknade inkomst, beroende på ålder.²¹ De kan även ansöka om nedsättning på grund av synnerliga skäl. De som återgår till studier igen efter att ha blivit återbetalningsskyldiga kan också få årsbeloppet nedsatt, förutsatt att de får studiemedel på nytt.²² Årsbeloppet kan sättas ned delvis eller till 0 kronor.

¹⁵ 4 kap. 3 § studiestödslagen (1999:1395).

¹⁶ 4 kap. 4 § studiestödslagen (1999:1395). För lån tagna efter den 31 december 2021 är återbetalningstiden normalt 25 år eller det lägre antal år som kvarstår tills den återbetalningsskyldiga fyller 64 år.

¹⁷ 4 kap. 9–11 §§ studiestödslagen (1999:1395).

¹⁸ 4 kap. 7–8 §§ studiestödslagen (1999:1395).

¹⁹ Detta belopp motsvarade exempelvis 6 720 kronor till 6 975 kronor under perioden 2017 till 2019.

²⁰ 4 kap. 12 § studiestödslagen (1999:1395).

²¹ 4 kap. 14 § studiestödslagen (1999:1395).

²² 4 kap. 13 § studiestödslagen (1999:1395).

2.4. Studiens genomförande – studerandes rätt till och användning av tillägglån

För att besvara frågeställningarna om studerandes rätt till och användning av tillägglån har ett dataset som består av 190 200 personer sammanställts och analyserats. De som ingår i datasetet var 25 år eller äldre och studerade med studielån i Sverige, Schweiz eller i ett land inom ESS under 2019. Personerna hade även veckor med tillägglån kvar att använda.

För de här personerna har inkomstuppgifter inhämtats från Statistiska centralbyrån (SCB). Uppgifterna avser inkomst från tjänst och näringsverksamhet under det år som föregår studiernas början.²³ Efter detta har uppgifterna bedömts i förhållande till inkomstkravet för tillägglån. Eftersom personerna uppfyller de andra kraven för tillägglån, har även deras rätt till lånet bedömts. Undersökningen av studerandes användning av tillägglån utgår från de personer som bedömdes ha rätt till lånet.

En del studerande som enbart tar bidrag har rätt till tillägglån, om de väljer att ta studielån. De har inte inkluderats i den här studien, eftersom de inte tillhör målgruppen för tillägglån.²⁴ Vi undersöker således studerande, eller studerande med studielån, som har rätt till tillägglån och inte studerande som har en *möjlig* rätt till tillägglån.

Personerna som ingår i datasetet studerade under 2019. Det här undersökningsåret valdes för att studiens resultat inte skulle påverkas av covid-19-pandemin och för att studiens resultat skulle vara relevanta framöver. Sedan 2019 har det dock skett en del förändringar som kan påverka resultatens generaliserbarhet. Storbritannien har bland annat lämnat den Europeiska unionen (EU) och EES, något som innebär att tillägglån inte längre kan lämnas till studerande i landet. Landets utträde har därför en effekt på antalet studerande som har rätt till tillägglån, men denna effekt är troligtvis liten då relativt få personer studerar i landet.

2.4.1. Underlag

Den här delen av studien baseras på registerdata från CSN och SCB.

Från CSN:s register har vi bland annat hämtat uppgifter om kön, ålder samt diverse studie- och studiestödsuppgifter. Studiernas början och följaktligen året som föregår studiernas början har också fastställts utifrån CSN:s registeruppgifter.

Från SCB:s register kommer bland annat uppgifter om svensk eller utländsk bakgrund, hushållstyp och föräldrars utbildningsnivå. Inkomstuppgifter för det år som föregår studiernas början inhämtades också från SCB:s register.

²³ Se avsnitt 2.4.2 för mer information om studiernas början och året som föregår studiernas början.

²⁴ Se avsnitt 2.1 för mer information om motiven bakom tillägglånet.

2.4.2. Att identifiera studiernas början och rätt inkomstår

Tilläggsån får lämnas till studerande som har haft en viss inkomst under det år som föregår studiernas början. I det här sammanhanget anses studiernas början vara ett år då studiemedel har lämnats och som följer på ett år då studiemedel inte har lämnats.²⁵ Huvudregeln är därför att inkomstprövningen för tilläggsån utgår från inkomsten under det senaste året *utan* studiemedel, ett år som kallas inkomstår.

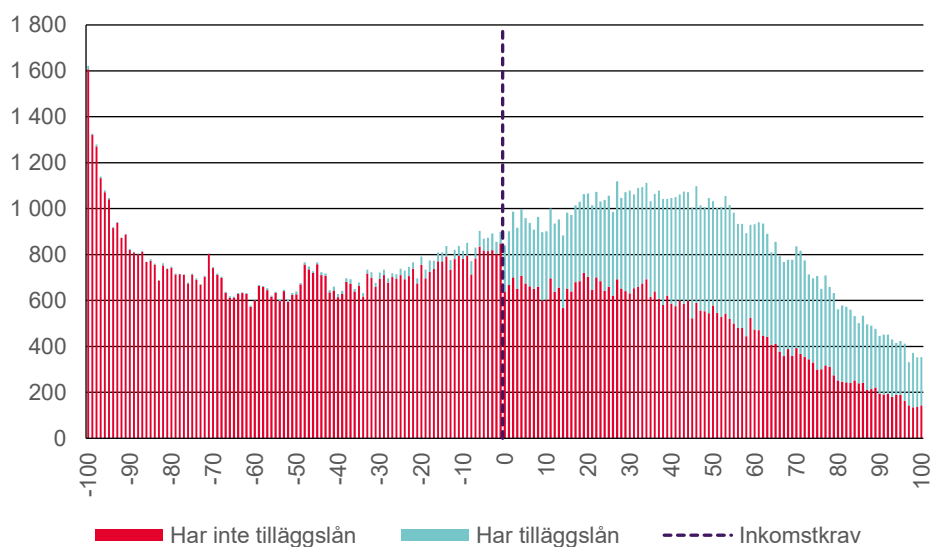
I vissa fall kan dock inkomstprövningen utgå från inkomsten under ett tidigare år. Det kan exempelvis ske om den studerande har inkomster som understiger inkomstkravet för tilläggsån på grund av att den studerande har haft föräldrapenning innan studiernas början. Det kan även ske om den studerande återupptar studierna efter ett studieavbrott orsakat av omständigheter bortom personens kontroll. Exempel på sådana omständigheter inkluderar egen eller anhörigs sjukdom.

I den här studien använder vi emellertid endast inkomstprövningens huvudregel. Det vill säga, inkomstprövningen kommer endast utgå från inkomsten under det senaste året utan studiemedel. Det är en förenkling som innebär att antalet studerande som har rätt till tilläggsån underskattas något. Skälet till förenklingen är att CSN enbart kan göra ett undantag från huvudregeln om den studerande kan styrka att ett undantag ska göras. Sådan detaljerad information finns enbart för studerande som ansöker om tilläggsån och följaktligen inte för alla studerande, vilket hade varit nödvändigt för att ta hänsyn till de nämnda undantagen.

Effekten av förenklingen illustreras i diagram 2.2. En stor majoritet, 95 procent, av de som studerade med tilläggsån hade inkomster som uppfyllde inkomstkravet för lånet under det år som vanligtvis används i inkomstprövningen. Det är därför troligt att den här studien identifierar de allra flesta som hade rätt till tilläggsån.

²⁵ Tolkningen av begreppet studiernas början har förändrats över tid. Den nuvarande tolkningen tillkom efter ett vägledande beslut från Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) med dnr 2016–02985. Den bekräftades även i ett senare beslut av ÖKS med dnr 2022–00052.

Diagram 2.2 Antal studerande under 2019 med inkomst¹ under inkomståret
 Fördelat efter procentuellt avstånd till inkomstkravet för tilläggs lån² och efter de som har respektive inte har tilläggs lån.

¹ Inkomst från tjänst och näringsverksamhet som överstiger 0 kronor.

² Inkomstkravet för tilläggs lån representeras av avstånd 0. Notera att den horisontella axeln är brutet och avslutas på 100 procent, det vill säga en inkomst som är dubbelt så stor som inkomstkravet för tilläggs lån.

För att öka kunskapen om personer som har tilläggs lån efter att inkomstprövningen utgår från en tidigare inkomst än den som vanligtvis används, genomförde vi en urvalsundersökning. Undersökningen består av 120 slumpmässigt valda personer som började studera under 2019 och som hade tilläggs lån efter att inkomstprövningen utgick från en tidigare inkomst än den under 2018.

För merparten av de som ingick i urvalsundersökningen berodde det på att de hade haft föräldrapenning under 2018.²⁶ Andra anledningar inkluderar särskilda skäl och enskilda handläggningsfel. Kvinnor och personer äldre än 35 år var överrepresenterade i urvalsundersökningen, jämfört med samtliga som började studera under 2019 och som hade tilläggs lån.²⁷ Det är därför möjligt att studerande med yngre barn är något underrepresenterade i den här studien. Då de kan antas ha ett stort behov av tilläggs lån kan det innebära att användningen av tilläggs lån underskattas något. Effekten bör emellertid vara liten då det rör sig om förhållandevis få personer.

²⁶ Att personen hade föräldrapenning under 2018 var anledningen till att inkomstprövningen utgick från en tidigare inkomst än den under 2018 för 72 procent av personerna i urvalsundersökningen.

²⁷ Resultaten från urvalsundersökningen bekräftas av statistik baserad på alla som började studera under 2019 och som hade tilläggs lån, totalt 17 800 personer. Andelen studerande med barn och tilläggsbidrag var till exempel högre bland de som fick tilläggs lån efter att inkomstprövningen utgick från inkomsten under ett tidigare år än 2018, jämfört med alla som började studera under 2019 och som hade tilläggs lån.

2.5. Studiens genomförande – studieskulder och återbetalning av studieskulder

För att besvara frågeställningarna om studieskulder och om återbetalning av studieskulder har ett dataset som består av 49 100 personer sammanställts och analyserats. De som ingår i datasetet blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2017 och de var då 25 år eller äldre. Datasetet inkluderar personer som har studerat med studielån och tilläggsloan samt personer som har studerat med studielån men utan tilläggsloan. De som inte har studerat med tilläggsloan inkluderas för att sätta resultaten i perspektiv.²⁸ Vi har jämfört de två grupperna när det gäller studieskulder, årsbelopp och återbetalning av studieskulder.

Återbetalningsgraden, beloppen som betalas in i förhållande till årsbeloppen som ska betalas in, är något högre bland nya återbetalare än bland övriga återbetalare. De får också oftare nedsatta årsbelopp.²⁹ För att ge en mer rättvis bild av återbetalningen av studieskulder följer vi återbetalningsgraden, och årsbeloppen, under 2017, 2018 samt 2019.

Personerna som ingår i datasetet blev återbetalningsskyldiga vid ingången av 2017. Året valdes för att säkerställa att personerna fick det högre tilläggsloånet som infördes 2014. Året valdes också för att följa återbetalningen av studieskulder under en längre tid och för att undvika eventuella effekter av covid-19-pandemin. Sedan uppföljningsperioden har det dock skett förändringar som kan påverka resultatens generaliserbarhet. Åldern då studieskulder senast ska vara betalda har exempelvis höjts från 60 år till 64 år, för lån tagna efter 2021. Det betyder att äldre personer får en längre återbetalningstid och därmed lägre årsbelopp att betala. Den höjda åldern kan därför ha en viss effekt på återbetalningen för äldre personer och för äldre personer som har studerat med tilläggsloan.

2.5.1. Underlag

Den här delen av studien baseras på data från CSN:s register.

Därifrån har vi bland annat hämtat uppgifter om studieskuld, debiterade årsbelopp, inbetalda belopp och inkomst efter studierna. Studieskulderna avser studieskulderna per den 1 januari 2017. Det vill säga, de avser tidpunkten då personerna i datasetet blev återbetalningsskyldiga. Uppgifter om kön, ålder samt diverse studie- och studiestödsuppgifter har också hämtats från CSN:s register.

²⁸ Notera att de som har studerat med studielån men utan tilläggsloan dels inkluderar de som inte har haft rätt till tilläggsloan, dels inkluderar de som har haft rätt till tilläggsloan men som inte tog tilläggsloan.

²⁹ CSN (2022a), s. 3.

3. Vad vet vi sedan tidigare?

I det här avsnittet beskrivs lån och lånens funktion i förhållande till målen för studiestödet. Avsnittet beskriver även vad vi vet om studerandes användning av ordinarie studielån.

3.1. Varför lån?

Studiestödet ska bland annat vara rekryterande och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Studiestödet ska även utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa.³⁰

Studiemedlen syftar till att täcka rimliga levnadsomkostnader under studietiden. Eftersom studier oftast ger avkastning senare i livet har en kostnadsdelning mellan staten och den enskilde ansetts vara lämplig.³¹ Detta har resulterat i att studiemedlen består både av bidrag och av ett frivilligt studielån. Studerande som har studiemedel kan även ha rätt till ytterligare studiestöd i form av tilläggsbidrag, tilläggs lån och merkostnads lån.³²

Den som tar lån gör det i utbyte mot lägre inkomster i samband med att lånen ska betalas tillbaka. Studielån, tilläggs lån och merkostnads lån ger därmed studerande en möjlighet att omfördela inkomster och kostnader över livscykel.

De lån som CSN tillhandahåller bidrar således till att skapa ekonomiska förutsättningar för studier och följaktligen till målet att flera ska kunna studera. Det är emellertid känt sedan tidigare att viljan att ta studielån varierar mellan olika individer och olika grupper. Det gäller sannolikt även viljan att ta tilläggs lån och merkostnads lån. Denna lånevilja, eller lånemotstånd, kan påverka vilka och hur många personer som tar lån och hur mycket de lånar. Det är även möjligt att inställningen till lån påverkar vilka och hur många personer som söker sig till studier överhuvudtaget.

³⁰ Målen för studiestödet slogs fast i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10, bet. 1999/2000:UbU7, rskr. 1999/2000:96) och förtydligades i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:UbU2, rskr. 2015/2016:58). Studiestöd är ett samlingsnamn för olika studiestödsformer som studiemedel, studiestartsstöd och studie hjälp.

³¹ Prop. 1964:138, s. 161–162.

³² Prop. 1999/2000:10, s. 65–90.

3.2. Lånebenägenhet

Studerandes användning av lån har undersökts med avseende på det vanliga studielånet. Vi undersökte bland annat användningen av studielån bland studerande som har bidrag i rapporten *Lånebenägenhet bland studerande med studiemedel*.³³

I rapporten framgick bland annat att lånebenägenheten, andelen studerande som tar studielån av de som studerar med bidrag, var cirka 68 procent.³⁴ Det framgick också att lånebenägenheten skiljer sig åt mellan olika studerandegrupper.

Det finns ofta förklaringar till varför en grupp är mer benägen att ta lån än en annan. Att heltidsstuderande oftare tar lån än deltidsstuderande beror till exempel på att heltidsstudier ofta innebär att det kan vara svårt att hinna arbeta vid sidan om studierna, medan deltidsstudier ger större möjligheter att göra det.

Studerande med lägre inkomster lånar i högre utsträckning än de som har högre inkomster. Detta kan vara en följd av att den som har högre inkomster inte behöver ta lån, men även av att den som inte vill ta lån måste skaffa sig en annan inkomst och då arbetar i högre utsträckning.

Även föräldrars utbildningsbakgrund kan påverka studerandes lånebeslut. Lånebenägenheten är högre bland studerande med högutbildade föräldrar än bland dem som har föräldrar med lägre utbildning. Det kan bero på att personer som har högre utbildning ofta har tagit studielån, något som kan få deras barn att göra likadant.

Olika individers olika benägenhet att ta lån kan alltså ha skilda orsaker som delvis går in i varandra. Det kan exempelvis handla om behovet av lån i förhållande till andra inkomstkällor och till de utgifter var och en har. Det kan även handla om en bedömning av framtida arbetsmarknadsutsikter och en förväntad inkomstutveckling, där möjligheten att betala tillbaka lånet kan vägas in. Även traditioner och kulturell bakgrund kan påverka benägenheten att låna.

I studien undersöktes även, genom en regressionsanalys, effekten av flera olika faktorer samtidigt. Den analysen visade att studienivå och egen inkomst är de enskilt viktigaste faktorerna för att förklara lånebenägenheten. Vidare är studiernas omfattning av stor betydelse, liksom studerandes bakgrund. Även familjesituation, ålder och kön spelar roll, men i något mindre utsträckning. Föräldrarnas utbildningsbakgrund kunde tyvärr inte undersökas i regressionsanalysen på grund av att det saknades för många uppgifter.³⁵

³³ De flesta uppgifterna i det här avsnittet kommer från rapporten *Lånebenägenhet bland studerande med studiemedel*. CSN (2017a).

³⁴ Denna siffra avser 2017. Under 2019 hade lånebenägenheten ökat till 72 procent. Se *Studiestödet 2019* för mer information. CSN (2020), s. 74.

³⁵ CSN (2017a).

3.2.1. Användning av tilläggsån och användning av studielån

Det är troligt att det finns likheter mellan studerandes användning av studielån och kompletterande tilläggsån, samtidigt kan användningen av tilläggsån skilja sig från användningen av studielån.

Det är till exempel möjligt att studerandes behov av och villighet att ta mer lån minskar med mängden lån de redan tar. Följaktligen är det möjligt att studerande som har rätt till tilläggsån sällan tar tilläggsån.³⁶

Studerande som har rätt till tilläggsån kan samtidigt ha ett stort behov av mer lån eftersom de är äldre och har haft en hög inkomst före studierna, jämfört med övriga studerande. De kan även antas ha en stor lånevilja, eller åtminstone inget större lånemotstånd, då de redan har studielån. Följaktligen är det också möjligt att studerande som har rätt till tilläggsån, eller åtminstone vissa grupper av dem, ofta tar tilläggsån.

Det är således troligt att studerandes användning av studielån och kompletterande tilläggsån är snarlika. Det finns dock faktorer som gör att användningen av tilläggsån och studielån kan skilja sig åt, och det kan finnas skäl att ha dem i åtanke i den fortsatta läsningen av den här rapporten.

³⁶ För att ha rätt till tilläggsån måste den studerande bland annat ha bidrag och studielån. För att ha rätt till studielån måste den studerande enbart ha bidrag. Se diagram 2.1 för exempel på olika studie-stödbelopp.

4. Studerandes rätt till tilläggs lån

I det här avsnittet skattar vi antalet och andelen studerande som har rätt till tilläggs lån. Antals- och andelsuppgifterna avser exempelåret 2019 och baseras på de personer som ingår i studiens underlag.³⁷

4.1. Hur många studerande uppfyller inkomstkravet för tilläggs lån?

Av de som ingår i studiens underlag uppfyllde 96 500 studerande eller 51 procent inkomstkravet för tilläggs lån. De bedöms även ha haft rätt till tilläggs lån, eftersom de uppfyllde de andra kraven för lånet.³⁸

Samtidigt fanns det totalt 361 800 studerande med studielån.³⁹ Det innebär att mer än var fjärde studerande med studielån hade rätt till tilläggs lån. Det är följaktligen en betydande andel av de som studerar med studielån som har möjligheten att utöka sitt studiestöd vid behov.

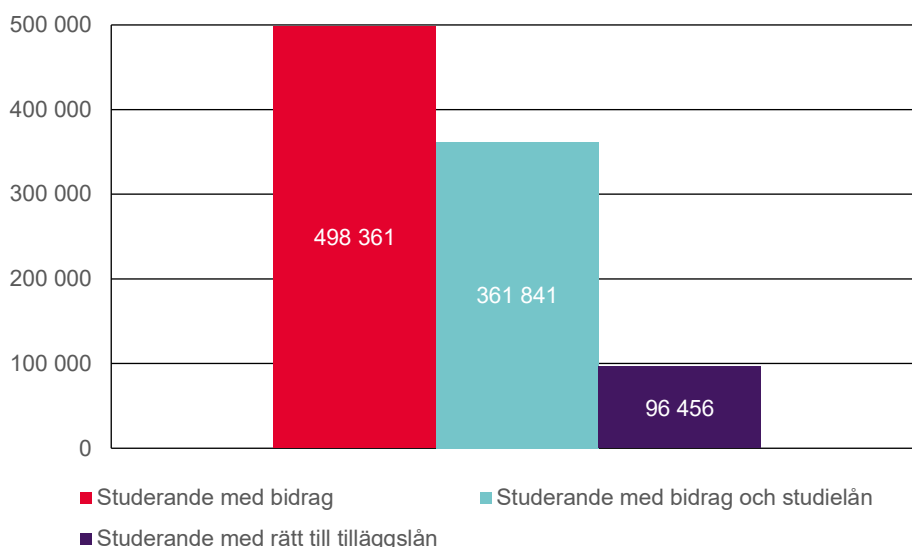
³⁷ Se avsnitt 2.4 för mer information om vilka personer som ingår i den här delen av studien.

³⁸ Skattningarna i avsnitt 4 utgår från inkomsten under det senaste året utan studiemedel. Det betyder att vi bortser från fall där inkomstprövningen för tilläggs lån kan utgå från inkomsten under ett tidigare år (se avsnitt 2.4.2). Det betyder också att antalet studerande som har rätt till tilläggs lån underskattas något. I vilken mån antalet studerande med rätt till tilläggs lån underskattas är svårt att säga med säkerhet. Under 2019 fanns det 2 200 studerande som hade tilläggs lån även om de inte hade tillräckliga inkomster under det senaste året utan studiemedel. Givet att de tar tilläggs lån i samma utsträckning som de som bedöms ha rätt till lånet (se avsnitt 5.1) kan felet skattas till 4 800 studerande. Då många av dem har barn är det dock troligt att de oftare använder tilläggs lån än de som bedöms ha rätt till lånet, och att felet är mindre (se avsnitt 2.4.2 och avsnitt 5.2.2).

³⁹ På grund av bearbetningar skiljer sig den här uppgiften något från andra publicerade uppgifter.

Diagram 4.1 Antal studerande under 2019

Fördelat efter studerande med bidrag, studerande med bidrag och studielån samt studerande med rätt till tilläggsloan.¹

¹ Studerande kan förekomma i en eller flera kategorier.

De som ingår i studien var minst 25 år under 2019 och de uppfyllde därmed ålderskravet för tilläggsloan. En del av dem började dock studera innan de uppfyllde ålderskravet för tilläggsloan, något som har en stor effekt på andelen studerande som uppfyller inkomstkravet för lånet och som har rätt till lånet.

I vårt underlag finns det totalt 59 300 personer som började studera innan de hade uppnått 25 års ålder och av dem uppfyllde endast 30 procent inkomstkravet för tilläggsloan. Det finns även 130 900 personer som började studera efter att de hade uppnått 25 års ålder och av dem uppfyllde 60 procent inkomstkravet för tilläggsloan.

Den här skillnaden beror till stor del på att inkomsten stiger med åldern⁴⁰ och att de som börjar studera innan de uppfyllde ålderskravet för tilläggsloan är förhållandevis unga när de börjar studera.⁴¹

4.2. Vilka uppfyller inkomstkravet för tilläggsloan?

En intressant fråga är vilka det är som uppfyller inkomstkravet för tilläggsloan och som har rätt till lånet. I det här avsnittet tittar vi därför närmare på den frågan.

Antalet och andelen studerande som uppfyllde inkomstkravet för tilläggsloan redovisas efter flera bakgrundsfaktorer och studieuppgifter. Eftersom åldern vid studiernas början har en stor påverkan på antalet och andelen studerande som uppfyller inkomst-

⁴⁰ Statistiska centralbyrån. Tabell: *Sammanräknad förvärsinkomst för boende i Sverige hela året efter region, utbildningsnivå, kön och ålder. År 2000–2020.*

⁴¹ Medianåldern vid studiernas början var 22 år för dem som började studera före de hade uppnått 25 års ålder. Motsvarande siffra var 30 år för dem som började studera efter de hade uppnått 25 års ålder.

kravet för tilläggs lån, redovisar vi även resultaten för alla som ingår i den här studien och för dem som började studera från och med 25 års ålder.

Tabell 4.1 Antal och andel studerande med rätt till tilläggs lån under 2019
Andelar i procent. Fördelat efter bakgrundsfaktorer.¹

		Samtliga studerande ²		Studerande som var 25 år eller äldre vid studiernas början ³	
		Antal studerande	Andel studerande	Antal studerande	Andel studerande
Kön	Kvinnor	58 859	51	48 477	59
	Män	37 597	51	30 308	62
Ålder ⁴	25–34 år	69 688	47	52 018	59
	35–44 år	19 940	61	19 939	62
	45 år eller äldre	6 828	66	6 828	66
Svensk eller utländsk bakgrund	Svensk bakgrund	78 128	55	62 217	68
	Utländsk bakgrund	17 940	38	16 300	43
Föräldrars utbildningsnivå	Ingen förälder med eftergymnasial utbildning	43 747	62	37 364	69
	En förälder med eftergymnasial utbildning	27 857	53	21 628	66
	Två föräldrar med eftergymnasial utbildning	17 511	41	12 594	60
Föräldraskap ⁵	Har inte barn	62 595	48	45 859	61
	Har barn	33 861	58	32 926	59
Totalt		96 456	51	78 785	60

¹ I vissa fall saknas det information om föräldrars utbildningsnivå och om svensk eller utländsk bakgrund. I dessa fall redovisas ingen uppgift men de ingår fortfarande i datamaterialet.

² Antal och andel studerande med rätt till tilläggs lån av, till exempel, samtliga 190 184 studerande som ingår i datasetet. Se avsnitt 2.4 för mer information om vilka personer som ingår i den här delen av studien.

³ Antal och andel studerande med rätt till tilläggs lån av, till exempel, samtliga 130 875 studerande som ingår i datasetet och som var 25 år eller äldre vid studiernas början. Med studiernas början avses det senaste året med studiemedel som följer på ett år utan studiemedel.

⁴ Avser åldern vid slutet av 2019.

⁵ Avser studerande som har – eller inte har – tilläggsbidrag. Tilläggsbidrag kan lämnas till studerande med barn under 18 år. Det kan dock lämnas till högst en förälder och antalet studerande med barn kan därför underskattas något.

Andelen studerande som uppfyller inkomstkravet för tilläggsloan är lika stor bland kvinnor och män. Vid en första anblick kan detta vara förvånande då kvinnor har lägre inkomster än män.⁴² En förklaring till resultatet är att inkomstskillnaden är liten bland yngre personer och att många börjar studera tidigt i livet. Inkomstskillnaden är dock större bland äldre personer⁴³, något som också syns när vi exkluderar personer som började studera innan de har fyllt 25 år.

Andelen studerande som uppfyller inkomstkravet för tilläggsloan är betydligt lägre bland studerande med utländsk bakgrund än bland studerande med svensk bakgrund. Denna skillnad växer när personer som börjar studera före 25 års ålder exkluderas. Resultatet kan anses vara väntat då personer med utländsk bakgrund, och framför allt utrikesfödda personer, har lägre inkomster än personer med svensk bakgrund. Det ska tilläggas att denna skillnad minskar med vistelsetiden i Sverige.⁴⁴ Studier med studiemedel kan bidra till denna minskning.

Personer som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning är, i den här studien, en större studerandegrupp än personer som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning.⁴⁵ De uppfyller också inkomstkravet oftare än personer som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning.

Att personer vars föräldrar saknar eftergymnasial utbildning ofta uppfyller inkomstkravet för tilläggsloan kan bero på flera faktorer. Det kan bero på att de börjar studera lite senare i livet. De kan därför ha varit mer etablerade på arbetsmarknaden samt ha haft en högre inkomst innan studiernas början. Det kan även bero på vilka det är som söker sig till studier inom respektive studerandegrupp. För studerande med välutbildade föräldrar är det kanske mer självklart att studera oavsett om man har rätt till tilläggsloan eller inte. Detsamma gäller kanske inte för studerande vars föräldrar saknar högre utbildning.⁴⁶

⁴² Statistiska centralbyrån (2019a).

⁴³ Jämställdhetsmyndigheten (2020), s. 3f och Statistiska centralbyrån (2020), s. 82.

⁴⁴ Statistiska centralbyrån (2019b).

⁴⁵ I den här delen av studien ingår enbart studerande som var 25 år eller äldre under 2019. Äldre studerande och äldre personer i allmänhet har oftare föräldrar som saknar eftergymnasial utbildning, jämfört med yngre studerande och yngre personer i allmänhet. Se till exempel UKÄ:s statistiska meddelande *Universitet och högskolor Högskolenybörjare 2021/22 och doktorandnybörjare 2020/21 efter föräldrarnas utbildningsnivå* och SCB:s rapport *Samband mellan barns och föräldrars utbildning* för mer information. UKÄ (2022) och SCB (2016).

⁴⁶ Vi har undersökt studiemedlens rekryterande effekt genom att fråga studerande om de hade börjat studera om studiemedel inte fanns. Äldre studerande och studerande vars föräldrar saknar högre utbildning svarade att de inte skulle ha gjort det oftare än yngre studerande och studerande vars föräldrar har högre utbildning. Se exempelvis CSN:s rapport *Högskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2020* för mer information. CSN (2021a).

Tabell 4.2 Antal och andel studerande med rätt till tilläggsån under 2019
Andelar i procent. Fördelat efter utbildningsnivå, studietakt och studieplats.¹

		Samtliga studerande ²		Studerande som var 25 år eller äldre vid studiernas början ³	
		Antal studerande	Andel studerande	Antal studerande	Andel studerande
Utbildningsnivå	Grundskolenivå	520	18	519	18
	Gymnasienivå	14 642	45	14 008	47
	Eftergymnasial nivå	81 294	53	64 258	65
Studietakt	Deltid	6 325	48	5 869	56
	Heltid	90 131	51	72 916	61
Studieplats	Utomlands	1 991	29	1 209	46
	Sverige	94 465	52	77 576	60
Totalt		96 456	51	78 785	60

¹ Om personen har studerat på flera utbildningsnivåer och har haft flera studietakter används den högsta utbildningsnivån och den högsta studietakten. Utlandsstuderande består av personer som har studerat utomlands och personer som har studerat utomlands och i Sverige. Med utomlands menas Schweiz eller ett land inom ESS.

² Antal och andel studerande med rätt till tilläggsån av, till exempel, samtliga 190 184 studerande som ingår i datasetet. Se avsnitt 2.4 för mer information om vilka personer som ingår i den här delen av studien.

³ Antal och andel studerande med rätt till tilläggsån av, till exempel, samtliga 130 875 studerande som ingår i datasetet och som var 25 år eller äldre vid studiernas början. Med studiernas början avses det senaste året med studiemedel som följer på ett år utan studiemedel.

En majoritet av de som studerar på eftergymnasial nivå, och som uppfyller kriterierna för den här studien, uppfyller inkomstkravet för tilläggsån. Det är mindre vanligt att de som studerar på de lägre utbildningsnivåerna uppfyller samma krav.

Att personer som studerar på de lägre nivåerna relativt sällan uppfyller inkomstkravet kan bero på att inkomsten varierar med utbildningsnivå,⁴⁷ eller på att studerande med utländsk bakgrund oftare läser på gymnasienivå eller grundskolenivå och att de har förhållandevis låga inkomster.

Det finns en del skillnader mellan de olika skolformerna. Studerande på yrkeshögskola uppfyller exempelvis oftare inkomstkravet för tilläggsån än studerande på universitet och högskola.⁴⁸ En förklaring är att studerande på yrkeshögskola är äldre än studerande på universitet och högskola, samt att inkomsten stiger med åldern. En

⁴⁷ Statistiska centralbyrån. Tabell: *Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige hela året efter region, utbildningsnivå, kön och ålder. År 2000–2020.*

⁴⁸ Andelen som uppfyllde inkomstkravet för tilläggsån var 71 procent bland studerande på yrkeshögskola och 48 procent bland studerande på universitet och högskola. Personer som börjar studera efter 24 års ålder uppfyller oftare inkomstkravet för lånet och för dem var motsvarande siffra 73 procent respektive 63 procent.

annan förklaring är att en majoritet av de yrkeshögskolestuderande har föräldrar som saknar eftergymnasial utbildning, och att de är en grupp som har förhållandevis höga inkomster före studiernas början.

Studerande på folkhögskola uppfyller oftare inkomstkravet än studerande på komvux.⁴⁹ Inom båda dessa skolformer uppfyller dock färre studerande inkomstkravet än inom skolformerna yrkeshögskola samt universitet och högskola. Det kan till stor del förklaras av att folkhögskolestuderande och komvuxstuderande ofta läser på gymnasienivå eller grundskolenivå.

Personer som studerar utomlands uppfyller sällan inkomstkravet för tilläggsån, jämfört med personer som studerar i Sverige. Det beror till stor del på att utlandsstuderande är yngre än studerande i Sverige. De flesta utlandsstuderande läser vid universitet och högskola, en mer rättvis jämförelse är därför mellan personer som studerar vid skolformen. Det sker dock ingen större förändring när vi fokuserar på studerande vid svenska och utländska universitet och högskolor.

⁴⁹ Andelen som uppfyllde inkomstkravet för tilläggsån var 46 procent bland studerande på folkhögskola och 42 procent bland studerande på komvux. Personer som börjar studera efter 24 års ålder uppfyller oftare inkomstkravet för lånet och för dem var motsvarande siffra 51 procent respektive 44 procent.

5. Studerandes användning av tilläggs lån

I det här avsnittet undersöker vi antalet och framför allt andelen studerande som har tilläggs lån av de studerande som bedöms ha rätt till lånet.⁵⁰ Andelen studerande som har tilläggs lån undersöks både totalt och i flera studerandegrupper.

5.1. Hur många studerande tar tilläggs lån?

Av de studerande som bedöms ha haft rätt till tilläggs lån under 2019 tog 43 800 lånet. Det motsvarar 45 procent av samtliga studerande som hade rätt till tilläggs lån.⁵¹

Samtidigt tog 73 procent av alla studerande med bidrag det ordinarie studielånet. Studerande tar således studielån oftare än de tar tilläggs lån. Det kan bero på att deras behov av mer lån och deras villighet att ta mer lån minskar med mängden lån de redan tar. Det kan också bero på skillnader mellan de två grupperna.⁵²

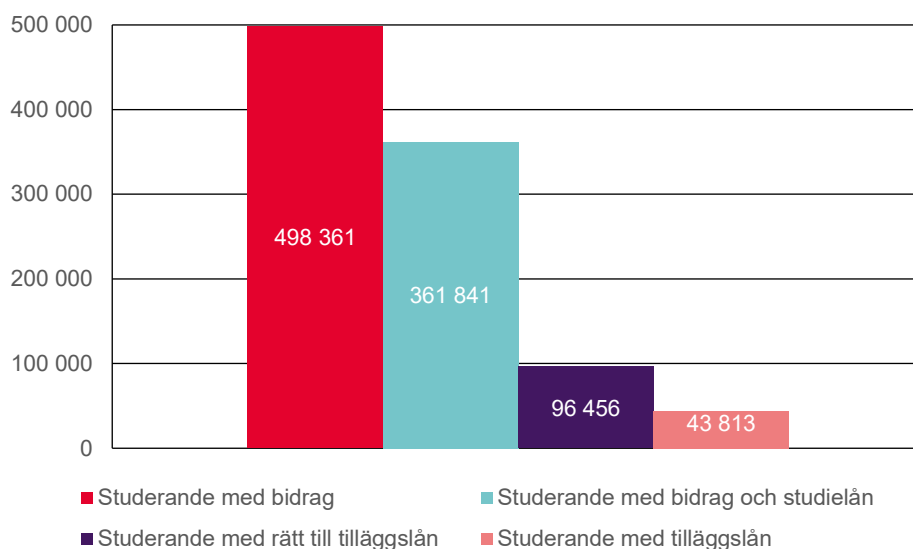
⁵⁰ Se avsnitt 4 för mer information om vilka personer som bedöms ha rätt till tilläggs lån och som ingår i den här delen av studien.

⁵¹ Resultaten i avsnitt 5 avser studerande som har rätt till tilläggs lån då inkomstprövningen för lånet utgår från inkomsten under det senaste året utan studiemedel. Det betyder att vi bortser från studerande som har rätt till tilläggs lån då inkomstprövningen för lånet utgår från inkomsten under ett tidigare år (se avsnitt 2.4.2). Eftersom de ofta har barn är det troligt att de ofta använder tilläggs lån, och att vi underskattar andelen studerande med tilläggs lån något (se avsnitt 2.4.2 och avsnitt 5.2.2). Effekten bör emellertid vara liten då det rör sig om förhållandevis få personer (se avsnitt 4.1).

⁵² Se diagram 2.1 för en jämförelse av olika studiestödsbelopp. Se även avsnitt 3.2.1 för en kort diskussion om skillnaden mellan studerande som har bidrag och studerande som har rätt till tilläggs lån.

Diagram 5.1 Antal studerande under 2019

Fördelat efter studerande med bidrag, studerande med bidrag och studielån, studerande med rätt till tilläggsloan samt studerande med tilläggsloan.¹

¹ Studerande kan förekomma i en eller flera kategorier.

Andelen studerande som uppfyller inkomstkravet för tilläggsloan, och som har rätt till lånet, är betydligt högre bland personer som börjar studera när de är 25 år eller äldre än bland personer som börjar studera när de är 24 år eller yngre.⁵³

Det finns också en stor skillnad i andelen som tar tilläggsloan. Av de som började studera när de var 25 år eller äldre tog 52 procent tilläggsloan, jämfört med enbart 16 procent av de som började studera när de var 24 år eller yngre. Det är alltså få studerande som tar tilläggsloan när de väl uppfyller ålderskravet för tilläggsloan.

En möjlig förklaring till skillnaden är att de som börjar studera innan de har fyllt 25 år är relativt unga när de börjar studera.⁵⁴ De kan således ha en annan livssituation och levnadsstandard innan studiernas början, samt ett litet behov av tilläggsloan. En annan möjlig förklaring är att de har anpassat sin levnadsstandard till den nivå som ordinarie studiemedel medger, något som skulle minska deras behov av tilläggsloan.

Eftersom åldern vid studiernas början har en stor påverkan på andelen studerande med tilläggsloan, redovisar vi ibland resultatet för samtliga studerande som bedöms ha haft rätt till tilläggsloan och för studerande som började studera när de var 25 år eller äldre.

⁵³ Se avsnitt 4.1 för mer information om vilka personer som bedöms ha rätt till tilläggsloan.

⁵⁴ Medianåldern vid studiernas början var 23 år för dem som började studera före de hade uppnått 25 års ålder. Motsvarande siffra var 30 år för dem som började studera efter de hade uppnått 25 års ålder.

5.2. Vilka tar tilläggsån?

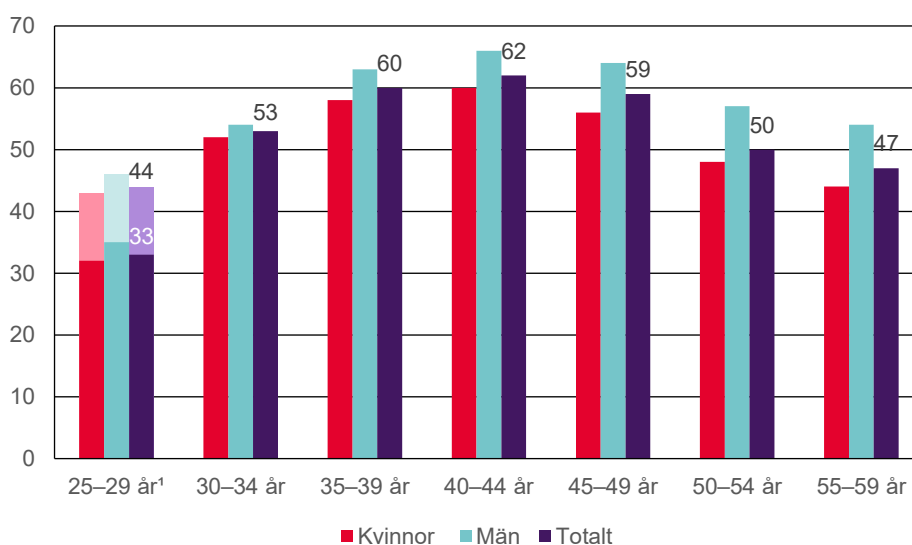
5.2.1. Kön och ålder

Andelen studerande med tilläggsån var ungefär lika stor bland de män och kvinnor som hade rätt till tilläggsån, 46 respektive 45 procent. I jämförelse hade 74 procent av männen med bidrag och 71 procent av kvinnorna med bidrag det ordinarie studielånet under exempelåret 2019.⁵⁵ Det innebär dels att män tar lån oftare än kvinnor, dels att män tar mer lån oftare än kvinnor.

Resultatet att män tar tilläggsån oftare än kvinnor kvarstår i alla åldersgrupper. Skillnaden är relativt liten i de yngre åldersgrupperna, men ökar i de äldre åldersgrupperna. Det kan bero på att män har högre inkomster än kvinnor och att detta inkomstgap ökar med åldern.⁵⁶ Utifrån inkomsten före studiernas början blir behovet av tilläggsån därför mer likartat bland yngre män och kvinnor än bland äldre män och kvinnor.

Andelen studerande med tilläggsån är högst bland studerande i åldern 40–44 år och lägst bland studerande i åldern 25–29 år. Det är en viss förskjutning jämfört med andelen studerande med det ordinarie studielånet, som är högst bland studerande i åldern 25–29 år och lägst bland studerande i åldern 55–59 år.⁵⁷

Diagram 5.2 Andel studerande med tilläggsån under 2019
Andelar i procent. Fördelat efter ålder och kön.

¹ De icke transparenta staplarna visar andelen med tilläggsån bland studerande som var 25 till 29 år under 2019. De transparenta staplarna visar andelen med tilläggsån bland studerande som var 25 till 29 år under 2019 och som var minst 25 år vid studiernas början. Med studiernas början avses det senaste året med studiemedel som följer på ett år utan studiemedel

⁵⁵ CSN (2020), s.74.

⁵⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2020), s. 3f och Statistiska centralbyrån (2020), s. 82.

⁵⁷ CSN (2020), s.75.

Att andelen studerande med tilläggs lån först ökar med åldern, för att sedan minska med åldern beror troligen på livssituationen och levnadsstandarden i olika skeden av livet. Andelen studerande som har ansvar för barn, och utgifter för barn, följer till exempel samma mönster som andelen studerande med tilläggs lån. För äldre studerande kan även återbetalningsreglerna spela en roll. Studieskulder har en återbetalningstid på högst 25 år.⁵⁸ De ska emellertid vara betalda senast det år personer fyller 60 år. Äldre studerande kan därför få kort återbetalningstid och höga årsbelopp att betala⁵⁹, något som kan få vissa studerande att avstå från tilläggs lån.

Alla som ingår i den här studien studerade under 2019 och var då 25 år eller äldre, men en del av dem började studera innan de hade fyllt 25 år. Det innebär att de inte kunde få tilläggs lån när de började studera, eftersom de då inte uppfyllde ålderskravet på 25 år. När de här studerande exkluderas från den yngsta åldersgruppen, studerande mellan 25–29 år, ökar andelen studerande med tilläggs lån markant, från 33 procent till 44 procent. Det här resultatet kan, återigen, tyda på att de som inte kan ta tilläggs lån vid studiernas början har ett litet behov av lånet, eller att de har vant sig vid och anpassat sig till den ekonomiska nivå som de ordinarie studiemedlen medger.

5.2.2. Hushållstyp och föräldraskap

Det är troligt att behovet av tilläggs lån skiljer sig åt mellan olika hushåll och i olika livssituationer. I det här avsnittet undersöker vi därför andelen studerande med tilläggs lån bland studerande i olika hushåll och bland studerande med och utan barn.

Det ska tilläggas att hushållsuppgifterna i det här avsnittet avser vilket hushåll den studerande tillhör, inte den studerandes ställning inom hushållet. Det innebär att den studerande kan vara ensamstående eller samboende *eller* att den studerande enbart tillhör ett ensamstående eller samboende hushåll. Uppgifterna om föräldraskap avser studerande som har eller inte har beviljats tilläggsbidrag.⁶⁰

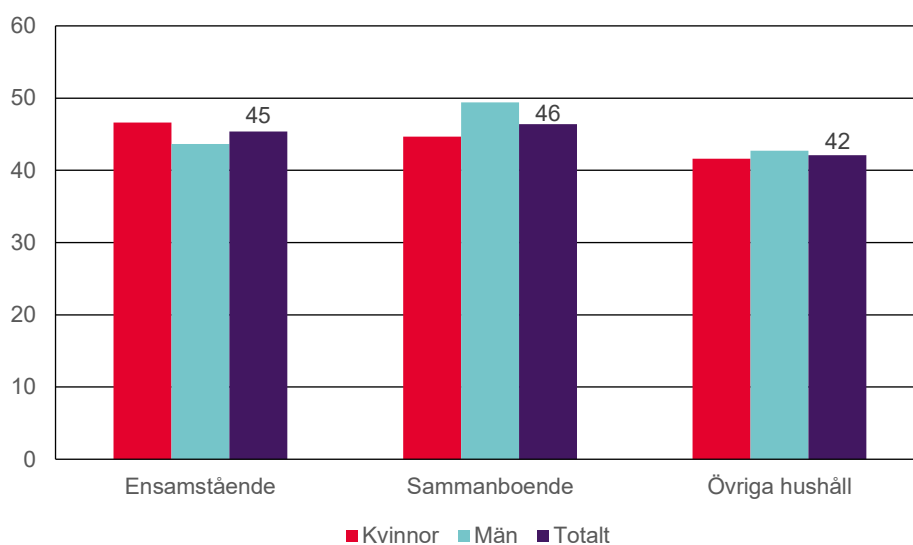
Andelen studerande med tilläggs lån är ungefär lika stor i ensamstående hushåll och sammanboende hushåll. Ett liknande resultat framgår även bland personer som var minst 25 år vid studiestarten. Ensamstående kan tänkas ha ett större behov av tilläggs lån då de i mångt och mycket har samma utgifter som samboende men ingen att dela dem med. Resultatet är därför något förvånande. Sammanboende har dock oftare ansvar för och utgifter för barn, vilket kan bidra till resultatet. De ensamstående utan barn tog däremot oftare tilläggs lån än samboende utan barn, 40 respektive 35 procent av dem tog lånet.

⁵⁸ Gäller lån tagna mellan den 30 juni 2001 och den 31 december 2021. Se avsnitt 2.3 för mer information om återbetalning av lån.

⁵⁹ Se avsnitt 6.2.1 för mer information om årsbelopp och ålder.

⁶⁰ Tilläggsbidrag kan ges till studerande som har vårdnaden om barn under 18 år. Om båda vårdnadshavarna studerar kan tilläggsbidrag endast ges till en av dem.

Diagram 5.3 Andel studerande med tilläggs lån under 2019
Andelar i procent. Fördelat efter hushållstyp¹ och kön.

¹ Övriga hushåll är de hushåll som inte kan klassificeras som ensamstående eller sammanboende hushåll. Exempel på sådana hushåll är syskonhushåll, generationshushåll och hushåll med inneboende.

Det är vanligare att ha tilläggs lån om man har barn och tilläggsbidrag än om man inte har det. Andelen studerande med tilläggs lån var 62 procent bland de som hade barn och tilläggsbidrag, jämfört med 39 procent bland de som inte hade tilläggsbidrag. Den här skillnaden kan förklaras av att barn medför ökade kostnader⁶¹, något som kan öka behovet av tilläggs lån. Andelen med tilläggs lån är högre bland studerande som har barn och som är ensamstående, 69 procent, än bland studerande som har barn och som är sammanboende, 60 procent.

Männen med barn och tilläggsbidrag tog oftare tilläggs lån än kvinnorna med barn och tilläggsbidrag, 69 respektive 59 procent. En förklaring till det kan vara att män har en högre inkomst än kvinnor året innan de började studera. Inkomstbortfallet blir därför större, både för individen och för hushållet, när män börjar studera och då ökar behovet av tilläggs lån för att kompensera för det.⁶² En annan förklaring kan vara att färre män än kvinnor med vårdnad om barn får ekonomiskt stöd från sin partner.⁶³

⁶¹ CSN (2022b), s.19. Andra studier har också funnit att studerande med barn har en svårare ekonomisk situation än studerande utan barn, något som tyder på att kostnaderna ökar mer än inkomsterna. Se till exempel CSN:s rapporter *Högskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2020* och *Högskolestuderandes inkomster och utgifter 2020* för mer information. CSN (2021a) och CSN (2021b).

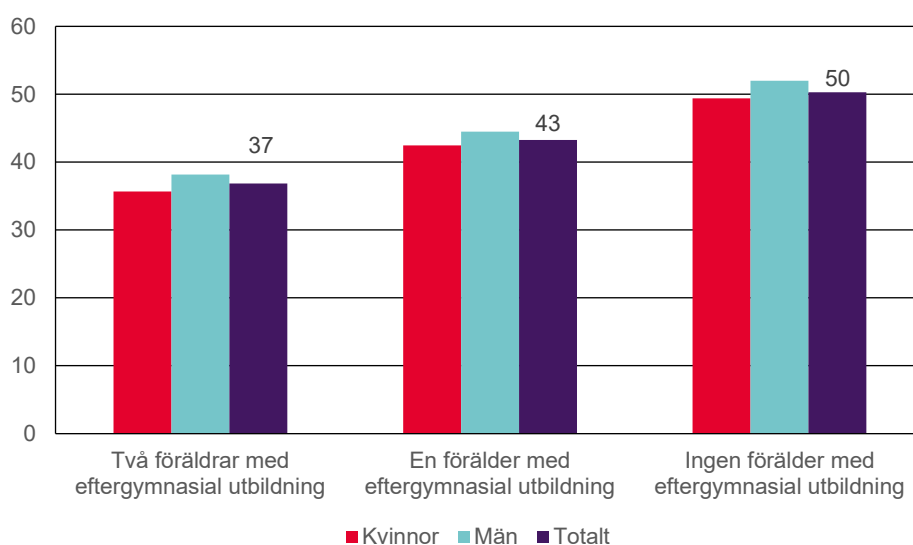
⁶² Män som har barn och som studerar har lägre disponibel inkomst per konsumtionsenhet, jämfört med kvinnor som har barn och som studerar. Den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet tas fram av SCB och motsvarar hushållets nettoinkomst dividerat med en konsumtionsvikt. Se CSN:s rapport *Den ekonomiska situationen för studiemedeltagare med barn* för mer information. CSN (2014a).

⁶³ CSN (2021c), s. 13.

5.2.3. Föräldrars utbildningsbakgrund

Studerande som har lågutbildade föräldrar tar studielån i en mindre utsträckning, jämfört med studerande som har högutbildade föräldrar.⁶⁴ Det gäller dock inte tilläggsloan. Studerande som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning tar oftare tilläggsloan än studerande som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning. En möjlig förklaring till detta är att studerande som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning, och som har rätt till tilläggsloan, har ett större behov av tilläggsloan än studerande som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning. De är till exempel något äldre och har oftare barn, vilket är förknippat med höga utgifter.⁶⁵

Diagram 5.4 Andel studerande med tilläggsloan under 2019
Andelar i procent. Fördelat efter föräldrars utbildningsnivå¹ och kön.

¹ Uppgift om en eller båda föräldrarnas utbildningsnivå saknas för en del studerande.

Bland de som var minst 25 år vid studiestarten kvarstår skillnaden, även om den är något mindre. Andelen studerande med tilläggsloan var 56 procent bland de som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning och 46 procent bland de som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning. Bland de som har en förälder med eftergymnasial utbildning var motsvarande siffra 51 procent.

5.2.4. Svensk eller utländsk bakgrund

Studerande med utländsk bakgrund tar det ordinarie studielånet i en mindre utsträckning än de med svensk bakgrund, något som kan bero på kulturella skillnader eller på olika värderingar av sin egen möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden.⁶⁶ Samma skillnader framkommer dock inte för tilläggsloan. Studerande med utländsk bakgrund tar oftare tilläggsloan än studerande med svensk bakgrund. Skillnaden är emellertid liten, 47 respektive 45 procent tog tilläggsloan.

⁶⁴ CSN (2014b), s. 12f.

⁶⁵ CSN (2022b), s. 19f och CSN (2021b), s. 27.

⁶⁶ CSN (2017a), s. 7f.

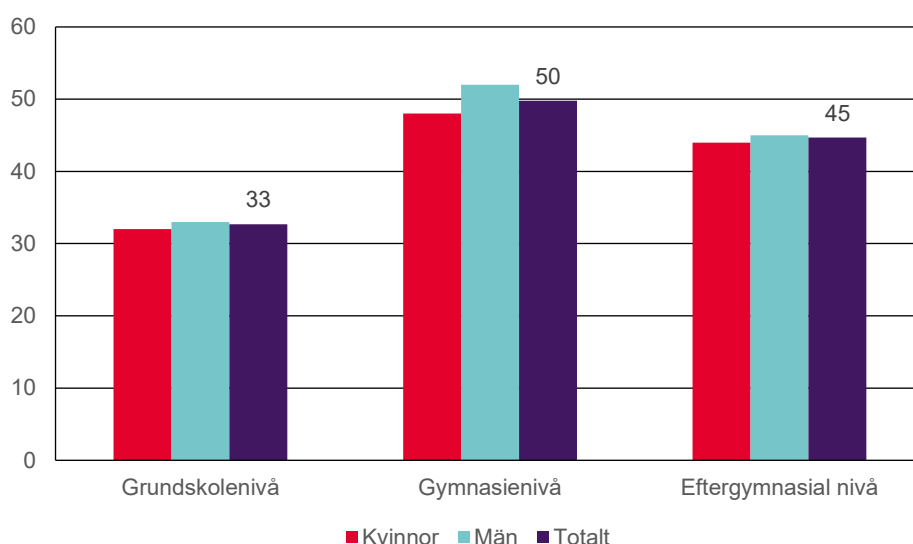
När vi fokuserar på de som började studera efter att ha uppnått 25 års ålder så blir resultatet det omvända. Studerande med svensk bakgrund tar då oftare tillägglån, 52 procent, än studerande med utländsk bakgrund, 50 procent. Det rör sig alltså fortfarande om en liten skillnad. Anledningen till det omvända resultatet är att studerande med svensk bakgrund är yngre än studerande med utländsk bakgrund och följaktligen börjar fler av dem studera innan de uppfyller ålderskravet för tillägglån.

Att andelen studerande med tillägglån är ungefär lika stor bland studerande med svensk respektive utländsk bakgrund kan bero på att samtliga som ingår i studiens underlag hade studielån. De kan således antas ha en förhållandevis positiv inställning till att ta lån för att studera och tröskeln till att ta tillägglån blir då inte så stor.

5.2.5. Utbildningsnivå och skolform

Studerande på gymnasienivå tar oftast tillägglån och de följs av studerande på eftergymnasial nivå och studerande på grundskolenivå.

Diagram 5.5 Andel studerande med tillägglån under 2019
Andelar i procent. Fördelat efter utbildningsnivå¹ och kön.

¹Utbildningsnivån avser den högsta utbildningsnivån under 2019.

Att studerande på gymnasienivå oftare tar tillägglån än studerande på eftergymnasial nivå beror på att de börjar studera lite senare i livet. Bland dem som börjar studera efter att ha uppnått 25 års ålder är resultatet det omvända, och andelen studerande med tillägglån var 52 procent på eftergymnasial nivå och 51 procent på gymnasienivå.

Studerande på grundskolenivå tar sällan tillägglån, jämfört med studerande på de övriga utbildningsnivåerna.⁶⁷ Det är ett resultat som inte beror på åldern vid studie-

⁶⁷ Studerande kan få studiemedel med en högre bidragsnivå samtidigt som totalbeloppet är oförändrat. Det är framför allt studerande på grundskolenivå, och i en mindre utsträckning studerande på gymnasienivå och eftergymnasial nivå, som kan få studiemedel med den högre bidragsnivån. Detta har beaktats i analysen och inget tydligt samband mellan användningen av tillägglån och bidragsnivån framgår. De mindre skillnaderna som finns kan förklaras av andra faktorer så som föräldraskap.

starten.⁶⁸ Det kan emellertid bero på att studerande på grundskolenivå har en mer pessimistisk syn på framtida arbete och inkomster, samt att de därför vill undvika att skuldsätta sig mer än nödvändigt. Det kan även bero på att en del studerande på grundskolenivå tänker fortsätta studera på de högre utbildningsnivåerna. De kan följaktligen få en lång studietid, och de väljer eventuellt bort tilläggsån för att hålla nere studieskulden.⁶⁹

Det finns även tydliga skillnader, i andelen som studerar med tilläggsån, mellan de olika skolformerna. Andelen studerande med tilläggsån är störst vid yrkeshögskolor och komvux, där den motsvarar 58 respektive 51 procent. De här skolformerna följs, bland annat, av folkhögskolor samt av universitet och högskolor, där andelen motsvarar 48 respektive 40 procent. Skillnaderna mellan de olika skolformerna kvarstår när individer som börjar studera före de var 25 år exkluderas.⁷⁰

Den stora skillnaden mellan yrkeshögskolor samt universitet och högskolor är något oväntad, då båda skolformerna i huvudsak tillhandahåller eftergymnasial utbildning. En förklaring kan vara att studerande vid yrkeshögskolan har vant sig vid en högre inkomst före studierna. Medianinkomsten året före studierna inleddes var cirka 307 500 kronor bland studerande vid yrkeshögskolan.⁷¹ Det var cirka 17 500 kronor högre jämfört med studerande vid universitet och högskolan. Genom att komplettera studiemedlets totalbelopp med tilläggsån behövs mindre anpassning av den tidigare inkomst- och utgiftsnivån. Det kan antas att ju högre den tidigare inkomsten var, desto större risk för att övergången till studier med studiemedel blir ekonomiskt svår.⁷²

Skillnaden kan även bero på att studerande vid yrkeshögskolor är något äldre jämfört med studerande vid universitet och högskolor och att de oftare har barn. De kan därför ha högre utgifter och följaktligen ett större behov av tilläggsån.

5.2.6. Studietakt

Heltidsstuderande tar tilläggsån oftare än deltidsstuderande. Ungefär 46 procent av de heltidsstuderande tog tilläggsån jämfört med 40 procent av de deltidsstuderande. Denna skillnad blir större när personer som inte uppfyllde ålderskravet vid studiestarten exkluderas. Andelen studerande med tilläggsån motsvarar då 53 procent bland heltidsstuderande och 42 procent bland deltidsstuderande.

Skillnaden i andelen studerande med tilläggsån kan bero på att deltidsstuderande har större möjligheter till att arbeta parallellt med studierna, vilket medför högre inkomster⁷³ och ett mindre behov av att låna mer.

⁶⁸ Andelen studerande med tilläggsån var 33 procent bland grundskolestuderande som började studera efter att ha uppnått 25 års ålder.

⁶⁹ CSN (2022c), s. 70f.

⁷⁰ Andelen studerande med tilläggsån steg till 61 respektive 52 procent vid yrkeshögskola och komvux. Vid folkhögskola samt universitet och högskola steg andelen studerande med tilläggsån till 50 respektive 49 procent.

⁷¹ Inkomststoppigheterna avser inkomst från tjänst, näringsverksamhet och kapital under det år som föregår studiernas början. Eftersom inkomsterna avser olika år har de justerats för inflation och uttrycks i 2019 års penningvärde.

⁷² Se avsnitt 5.2.8 för mer information om användningen av tilläggsån och den tidigare inkomsten.

⁷³ CSN (2022b), s. 12.

5.2.7. Studieplats

Finns det någon skillnad i användningen av tilläggsån mellan studerande som läser i Sverige och studerande som läser i utlandet? Studerande utomlands har till exempel större möjligheter att få merkostnadsån, vilket skulle kunna påverka behovet av och viljan att ta tilläggsån. Det är troligt att de samtidigt har mindre möjligheter till arbete och arbetsinkomster under studietiden, något som också kan påverka användningen av tilläggsån.

Vid en första anblick verkar studerande i Sverige använda tilläggsån oftare än studerande utomlands.⁷⁴ De flesta utlandsstuderande läser emellertid på universitet och högskola. En mer rättvis jämförelse är därför den mellan studerande vid svenska och utländska universitet och högskolor. Andelen studerande med tilläggsån var 40 respektive 34 procent bland studerande vid svenska och utländska universitet och högskolor. Denna skillnad beror i mångt och mycket på att utlandsstuderande ofta börjar studera innan de är 25 år. När denna grupp exkluderas är andelen studerande med tilläggsån 49 procent bland dem som studerar på universitet och högskola i Sverige och 48 procent bland dem som studerar på samma skolform utomlands.

5.2.8. Inkomst före studietiden

Det är troligt att den tidigare inkomsten påverkar valet att ta tilläggsån under studietiden. En person med en hög tidigare inkomst kan exempelvis ha haft en hög tidigare levnadsstandard, vilket ofta medför höga utgifter. Om personen vill upprätthålla den tidigare levnadsstandard under studietiden kan studiemedelsbeloppet följaktligen uppfattas som eller vara otillräckligt, och då kan behovet av tilläggsån bli stort.

Det är också möjligt att man vid en viss inkomstnivå skaffar sig utgifter som är svåra att göra sig av med. Det kan exempelvis röra sig om bostadsköp och amortering på bolån. Om man inte kan anpassa sina utgifter till den nivån som studiemedel medger kan behovet av tilläggsån, återigen, bli stort.

Andelen studerande med tilläggsån ökar med inkomsten före studiernas början.⁷⁵ I intervallet 195 001–245 000 kronor är andelen studerande med tilläggsån 32 procent. Den andelen ökar till 62 procent i intervallet 445 001–495 000 kronor, en skillnad på 30 procentenheter.⁷⁶

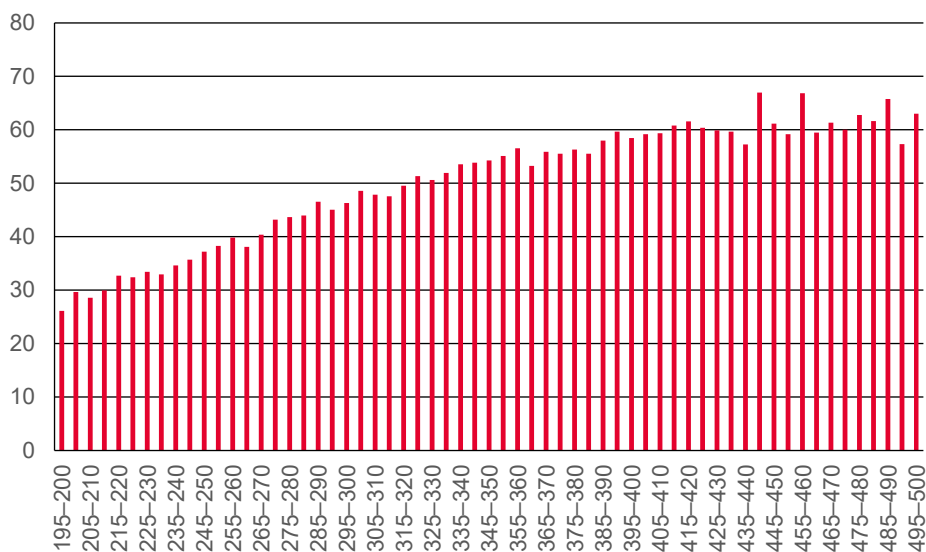
⁷⁴ Andelen studerande med tilläggsån var 46 procent bland alla studerande i Sverige och 35 procent bland alla studerande utomlands. De här andelarna stiger till 52 respektive 46 procent när personer som börjar studera före de var 25 år exkluderas. Med studerande utomlands menas studerande i Schweiz och studerande i ett land inom ESS.

⁷⁵ Inkomststoppgifterna avser inkomst från tjänst, näringsverksamhet och kapital under året som föregår studiernas början. Eftersom inkomsterna avser olika år har de justerats för inflation och uttrycks i 2019 års penningvärde. Justeringen har skett med hjälp av konsumtionsprisindex (KPI) som tas fram av SCB. Notera att den lägsta inkluderade inkomsten är 195 000 kronor. Det beror dels på att alla personer som har rätt till tilläggsån uppfyller inkomstkravet för lånet, dels på inflationsjusteringen.

⁷⁶ Medianinkomsten under året som föregick studiernas början var 292 400 kronor.

Diagram 5.6 Andel studerande med tilläggs lån under 2019

Andelar i procent och belopp i tusentals kronor. Fördelat efter inkomst¹ under året som föregår studiernas början.

¹Inkomst från tjänst, näringsverksamhet och kapital under det år som föregår studiernas början. Inkomsterna före studiernas början har justerats för inflation och uttrycks i 2019 års penningvärde. Notera att den horisontella axeln börjar på 195 000 kronor. Det beror dels på att alla personer som har rätt till tilläggs lån uppfyller inkomstkravet för lånet, dels på inflationsjusteringen. Notera också att axeln är brutten och avslutas på 500 000 kronor.

Det positiva sambandet mellan andelen studerande med tilläggs lån och deras tidigare inkomst återfinns både bland kvinnor och män, och även i de flesta åldersgrupperna. Sambandet kvarstår även när vi kontrollerar för andra faktorer, så som ålder vid studiestarten samt nivån på studierna. Detta tyder på att sambandet inte beror på bakomliggande faktorer och att den tidigare inkomsten är en viktig faktor som påverkar studerandes användning av tilläggs lån.

5.2.9. Inkomst under studietiden

Inkomster från exempelvis arbete kan vara ett alternativ till att ta tilläggs lån. Alla studerande kan eller vill emellertid inte arbeta vid sidan av studierna och för dem kan tilläggs lån vara ett alternativ till arbetsinkomster.

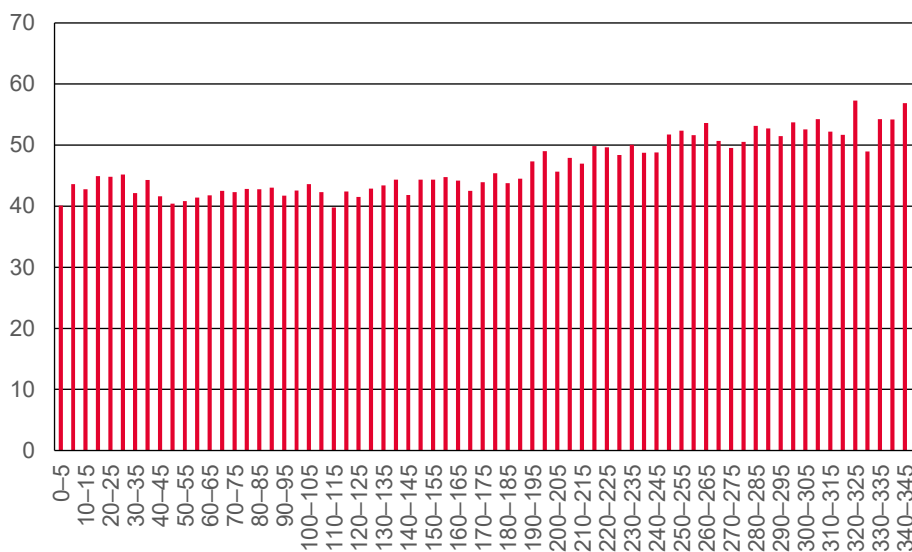
Det är ett något oväntat resultat som framträder. Andelen studerande med tilläggs lån ökar med inkomsten under studietiden.⁷⁷ Mellan 0 till 150 000 kronor är andelen studerande med tilläggs lån cirka 42 procent. Därefter börjar andelen öka och motsvarar 53 procent i det högsta intervallet, 300 001–350 000 kronor.⁷⁸

⁷⁷ Inkomstuppgifterna avser inkomst från tjänst, näringsverksamhet och kapital under 2019. Det betyder att uppgifterna ej avser inkomsterna under den faktiska studietiden, som ofta är kortare än ett år. Uppgifterna ska således inte jämföras med inkomstgränsen, även kallad fribelopp eller fribeloppsgräns, som används i inkomstprövningen för studiemedel.

⁷⁸ Medianinkomsten under 2019 var 143 600 kronor.

Diagram 5.7 Andelen studerande med tilläggs lån under 2019

Andelar i procent och belopp i tusentals kronor. Fördelat efter inkomst¹ under 2019.

¹ Inkomst från tjänst, näringsverksamhet och kapital under 2019. Notera att den horisontella axeln är bruton och avslutas på 350 000 kronor. Notera också att inkomstuppgifterna ej avser inkomsterna under den faktiska studietiden, som ofta är kortare än ett år. Uppgifterna ska således inte jämföras med inkomstgränsen, även kallad fribelopp eller fribeloppsgräns, som används i inkomstprövningen för studiemedel.

Ovanstående resultat baseras på årsinkomster samtidigt som många personer studerar under en kortare tid än ett år. För att undersöka om det har påverkat resultatet, har vi även undersökt sambandet mellan inkomster och användningen av tilläggs lån bland personer som studerar under minst 40 heltidsveckor.⁷⁹ Bland dem kvarstår ett svagt positivt samband. I intervallet 0 till 150 000 kronor är andelen studerande med tilläggs lån förhållandevis konstant, cirka 45 procent. I intervallet 150 001–200 000 kronor stiger sedan andelen med 3 procentenheter till 48 procent.

De här resultaten kan möjligen bero på en eller flera bakomliggande faktorer. Det kan till exempel bero på att både inkomsten och användningen av tilläggs lån ökar med åldern. När vi tar fram uppgifterna för olika åldersgrupper kvarstår dock resultaten. Resultaten kvarstår även när vi exkluderar personer som började studera innan de hade fyllt 25 år, samt när vi kontrollerar för andra faktorer, som kön och föräldrars utbildningsnivå.

En möjlig förklaring till varför andelen studerande med tilläggs lån tillsynes ökar med inkomsten under studietiden är att beloppet som lämnas i form av studiemedel och tilläggs lån är otillräckligt i förhållande till vissa personers utgifter. De kan följaktligen ha ett behov av både tilläggs lån och höga inkomster.

En sådan grupp kan vara personer med en hög tidigare inkomst, eftersom deras tidigare inkomst möjliggjorde höga utgifter som de kanske inte vill eller inte kan anpassa under studietiden. Det finns några resultat som tyder på att så är fallet.

⁷⁹ Här avses veckor med studiemedel. Veckor för deltidstudier har räknats om och uttrycks som veckor för heltidsstudier.

Personer med en hög inkomst under studietiden hade ofta en hög inkomst före studierna. De har även ett förhållandevis litet inkomstbortfall under studietiden⁸⁰ samt använde ofta tilläggsån.

⁸⁰ Med inkomstbortfall menas att den studerandes inkomst under 2019 var lägre än deras inkomst under året som föregår studiernas början. Inkomsterna före studiernas början har justerats för inflation och uttrycks i 2019 års penningvärde. Justeringen har skett med hjälp av KPI som tas fram av SCB. Under 2019 var medianinkomstbortfallet 52 procent.

6. Studieskulder och återbetalning av studieskulder bland de som har studerat med tilläggs lån

I det här avsnittet undersöker vi studieskulder och återbetalning av studieskulder bland dem som har studerat med studielån och tilläggs lån. Jämförelser görs med dem som har studerat med studielån men utan tilläggs lån. Uppgifterna avser de som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av exempelåret 2017 och deras återbetalning följs under perioden 2017–2019.⁸¹

6.1. Hur ser skuldsättningen ut?

De som studerar med tilläggs lån får högre studieskulder än de som studerar utan tilläggs lån. De som har studerat med studielån och tilläggs lån, och som ingår i den här studien, hade en medianskuld⁸² som motsvarade 155 200 kronor.⁸³ Medianskulden för dem som har studerat med studielån men utan tilläggs lån motsvarade 139 800 kronor. Det är en skillnad på 15 400 kronor eller 11 procent.

Män med tilläggs lån har en något högre medianskuld än kvinnor med tilläggs lån, 158 600 kronor jämfört med 147 100 kronor. Det skiljer sig från jämförelsegruppen, som inte har studerat med tilläggs lån, där medianskulden är densamma för män och kvinnor.

De som har tilläggs lån studerar under en kortare tid än de som inte har tilläggs lån. Medianen för antal veckor med studiemedel var 82 veckor för de som studerade med tilläggs lån och 125 veckor för de som studerade utan tilläggs lån.

Skillnaden kan bero på flera faktorer. Personer som studerar med tilläggs lån är till exempel äldre än personer som inte studerar med det.⁸⁴

⁸¹ Se avsnitt 2.5 för mer information om vilka personer som ingår i den här delen av studien. Av dem som ingår i datasetet har 6 800 personer studerat med tilläggs lån och 42 400 personer har studerat utan tilläggs lån. Se tabell 1 i Bilaga A för information om gruppernas sammansättning.

⁸² De som studerar utomlands har sällan tilläggs lån, men ofta merkostnadslån. De som studerar utomlands har också betydligt högre studieskulder än de som studerar i Sverige. För att få mer representativa jämförelser mellan dem som har studerat med och utan tilläggs lån redovisas därför medianskuld och inte genomsnittskuld, som vanligtvis redovisas av CSN.

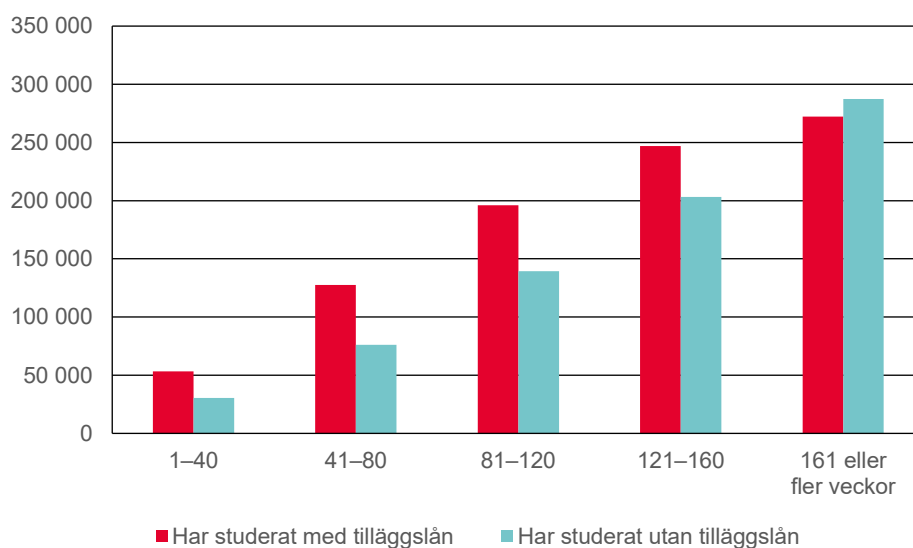
⁸³ Skulduppgifterna avser skuld från de annuitetslån som betalades ut mellan den 1 juli 2001 och den 31 december 2021. Annuitetslånen inkluderar studielån, tilläggs lån och merkostnadslån. Det betyder att eventuella skulder från äldre lån inte ingår i uppgifterna. Skuldstorleken redovisas per den 1 januari 2017. Det vill säga, tidpunkten då personerna blev återbetalningsskyldiga.

⁸⁴ Medianåldern vid återbetalningens början var 35 år för dem som har studerat med tilläggs lån. Motsvarande siffra för dem som har studerat utan tilläggs lån var 27 år.

Det är således möjligt att de oftare läser enstaka kurser av vidareutbildningsskäl.⁸⁵ De som har tilläggsån läser också oftare på yrkeshögskola där programmen, generellt sett, är kortare än på universitet och högskola. Att tilläggsån bidrar till högre studieskulder kan också påverka studietiden, inte minst för dem som är äldre.

När vi jämför personer som har studerat med studiemedel under lika lång tid ökar skillnaden i skuldstorlek. De flesta med tilläggsån återfinns exempelvis i intervallet 41–80 veckor och i det intervallet är skillnaden i medianskuld 51 500 kronor, eller 68 procent.

Diagram 6.1 Medianskuld¹ för de som blev återbetalningsskyldiga 2017
Belopp i kronor. Fördelat efter antal veckor med studiemedel och efter de som har studerat med respektive utan tilläggsån.

¹ Skuldstorlek per den 1 januari 2017. Skulderna inkluderar studielån, tilläggsån och merkostnadslån.

Det är endast i intervallet 161 veckor och uppåt som de utan tilläggsån har en högre medianskuld än de som studerat med tilläggsån. Att förhållandet är det omvända i det här intervallet beror på att många av dem utan tilläggsån har studerat utomlands med merkostnadslån, något som är förknippat med höga studieskulder.⁸⁶ Det beror även på att de som studerat med tilläggsån inte har haft tilläggsån under hela studietiden, eftersom lånet högst kan lämnas under 120 veckor.⁸⁷

De som har studerat med tilläggsån är äldre än de som har studerat utan tilläggsån. När vi jämför personer som är lika gamla kvarstår de flesta resultaten. Ett undantag är personer i den yngsta åldersgruppen, studerande mellan 25 och 29 år. I den åldersgruppen har de utan tilläggsån en högre studieskuld än de med tilläggsån. Det beror på att de har studerat med studiemedel under en längre tid.

⁸⁵ Äldre studerande vid exempelvis universitet och högskola läser oftare fristående kurser än yngre studerande vid samma skolform. Se exempelvis högskoleverkets rapport *Studenternas studiemönster och totala studietider för mer information* för mer information. Högskoleverket (2012).

⁸⁶ CSN (2022c), s. 71f.

⁸⁷ Se avsnitt 2.1 och 2.2 för mer information om tilläggsån.

6.2. Hur ser återbetalningen ut?

6.2.1. Årsbelopp

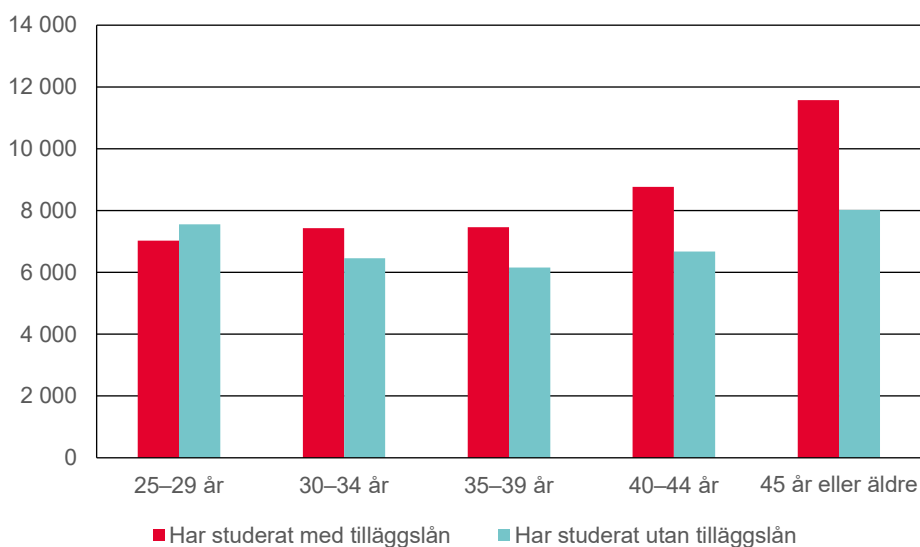
Studieskulder ska återbetalas årligen med ett belopp som kallas årsbelopp. De som studerat med tilläggsån får högre årsbelopp än de som studerat utan tilläggsån.⁸⁸

De som studerat med tilläggsån och som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av 2017 skulle i genomsnitt betala 8 200 kronor per år under de tre första åren.⁸⁹

Kvinnor som har tagit tilläggsån har något högre årsbelopp än män som har tagit tilläggsån⁹⁰, fast de har lägre studieskulder. Det beror på att kvinnor som studerar med studiemedel är äldre än män som studerar med studiemedel. Följaktligen får fler kvinnor en kortare återbetalningstid och högre årsbelopp att betala.⁹¹

De som studerat utan tilläggsån skulle i genomsnitt betala 7 300 kronor per år under de tre första åren som återbetalningsskyldiga.⁹² Det är ett lägre belopp än för de som studerat med tilläggsån. Det beror på att de förra har lägre studieskulder. Det beror också på att de är yngre och att de har längre återbetalningstid, samt på att de oftare får årsbeloppen nedsatta.

Diagram 6.2 Genomsnittligt årsbelopp¹ under 2017–2019 för de som blev återbetalningsskyldiga 2017
Belopp i kronor. Fördelat efter ålder² och efter de som har studerat med respektive utan tilläggsån.

¹ Årsbelopp vid slutet av respektive betalningsår. Det vill säga, årsbelopp efter eventuell nedsättning.

² Ålder vid ingången av 2017.

⁸⁸ Se avsnitt 2.3 för mer information om årsbelopp och om nedsättning av årsbelopp.

⁸⁹ Avser årsbelopp vid slutet av respektive betalningsår. Det vill säga, årsbelopp efter eventuella nedsättningar. Det var dessa årsbelopp som personerna faktiskt skulle betala. Det ursprungliga årsbeloppet för dem som har tilläggsån var i genomsnitt 9 100 kronor under de tre första åren.

⁹⁰ Det genomsnittliga årsbeloppet var 8 400 kronor för kvinnor och 8 100 kronor för män.

⁹¹ Studieskulden ska vara slutbetald inom 25 år, men senast det år personen fyller 60.

⁹² Det ursprungliga årsbeloppet för dem som inte har tilläggsån var i genomsnitt 8 400 kronor under de tre första åren.

Effekten av en kort återbetalningstid på årsbeloppen illustreras av dem som var 45 år eller äldre när de blev återbetalningsskyldiga. De har de högsta årsbeloppen trots att de har de lägsta studieskulden. Det gäller framförallt dem som har studerat med tilläggs lån, som i genomsnitt skulle betala 11 600 kronor per år under de tre första åren som återbetalningsskyldiga. De som inte har studerat med tilläggs lån skulle i genomsnitt betala 8 000 kronor per år under samma period.

Bland yngre personer är skillnaderna i årsbelopp mellan dem som har studerat med respektive utan tilläggs lån mindre. I åldersgruppen 25–29 år har de utan tilläggs lån högre årsbelopp än de med tilläggs lån, vilket beror på att de har högre studieskulder.

Att de som studerar med tilläggs lån får högre årsbelopp beror sammantaget på att de får högre skulder, att de är äldre och att de mer sällan får nedsättning av årsbeloppen.

6.2.2. Återbetalningsgrad

För att se hur återbetalningen fungerar använder CSN bland annat ett mått som kallas återbetalningsgrad. Med det menas beloppen som betalas in under året i förhållande till årsbeloppen som ska betalas in under året.⁹³

De som studerat med tilläggs lån, och som ingår i vårt underlag, hade en genomsnittlig återbetalningsgrad på 93 procent under de tre första åren som återbetalningsskyldiga. Kvinnor och män hade i stort sett lika hög återbetalningsgrad. Det skiljer sig från återbetalning av studieskulder generellt, där kvinnor har högre återbetalningsgrad än män.⁹⁴

Återbetalningsgraden för de som studerat utan tilläggs lån, och som ingår i vårt underlag, var i genomsnitt 94 procent under de tre första åren som återbetalningsskyldiga.

De som har studerat med tilläggs lån har högre årsbelopp och är äldre än de som har studerat utan tilläggs lån. Därtill studerar de oftare på gymnasienivå och är oftare män.⁹⁵ Detta är förknippat med sämre återbetalning.⁹⁶ Trots detta är de nästan lika bra återbetalare som de som har studerat utan tilläggs lån. Det kan bero på att skillnaden i årsbelopp inte är så stor. Det kan också bero på att de som studerat med tilläggs lån har högre inkomster efter studierna än de som studerat utan tilläggs lån.

Medianinkomsten för dem som studerat med tilläggs lån var 320 900 kronor det år de blev återbetalningsskyldiga.⁹⁷ Medianinkomsten för dem som studerat utan tilläggs lån var 291 900 kronor. Att de med tilläggs lån har högre inkomster kan dels bero på att de är äldre och att äldre har högre inkomster, dels på att de arbetade redan innan studierna och att de kan ha lättare att få ett arbete efter studierna. Det kan också vara så att de oftare behåller sin tidigare anställning samtidigt som de studerar.

Vi har också jämfört grupperna med och utan tilläggs lån i olika åldersintervall. Jämförelsen visar att gruppen med tilläggs lån har en *högre* återbetalningsgrad i samtliga åldersgrupper utom den yngsta åldersgruppen. De flesta av dem som har studerat utan

⁹³ Återbetalningsgraden baseras på årsbeloppen vid slutet av respektive betalningsår.

⁹⁴ CSN (2022c), s. 113.

⁹⁵ Se tabell 1 i bilaga A för mer information om gruppernas sammansättning.

⁹⁶ CSN (2017b).

⁹⁷ Inkomst från tjänst, näringsverksamhet och kapital under exempelåret 2017.

tilläggsån återfinns dock i den yngsta åldersgruppen, som också är den åldersgrupp som har högst återbetalningsgrad totalt sett. Det gör att den totala återbetalningsgraden är något högre för dem som har studerat utan tilläggsån än för dem som har studerat med tilläggsån.

Tabell 6.1 **Genomsnittlig återbetalningsgrad under 2017–2019 för de som blev återbetalningsskyldiga 2017**

Andelar i procent. Fördelat efter ålder¹ och efter de som har studerat med respektive utan tilläggsån.

	25–29 år	30–34 år	35–39 år	40–44 år	45 år eller äldre	Totalt
Har studerat med tilläggsån	95	94	92	93	91	93
Har studerat utan tilläggsån	96	92	90	91	88	94

¹ Ålder vid ingången av 2017

Om man inte betalar på årsbeloppet trots två påminnelser och ett betalningskrav skickar CSN ärendet vidare till Kronofogden.

Det var 9 procent eller 600 personer av dem som hade studerat med tilläggsån som fick minst ett kronofogdekrav under de tre första åren som återbetalningsskyldiga. Det är en något högre andel än bland dem som studerat utan tilläggsån, där 7 procent eller 3 100 personer fick ett eller fler kronofogdekrav under samma period.

7. Sammanfattning och diskussion

I det här avsnittet sammanfattar och diskuterar vi några av studiens resultat med utgångspunkt i motiven bakom tilläggs lånets införande.

7.1. Hur många studerande har rätt till tilläggs lån och vilka tar det?

Under 2019 bedöms 96 500 personer ha haft rätt till tilläggs lån. Det är mer än var fjärde person som studerade med studielån under samma år.

Studerande som har rätt till tilläggs lån är ofta äldre, har ofta föräldrar med en kort utbildning och studerar ofta på eftergymnasial nivå. Tilläggs lån verkar därmed vara ett studiestöd som är tillgängligt för de som studerar vidare, med studiemedel, lite senare i livet.

Nästan varannan studerande som bedöms ha haft rätt till tilläggs lån tog också lånet. Under samma år tog 73 procent av alla studerande med bidrag det ordinarie studielånet. Studerande använder således studielån oftare än de använder tilläggs lån. Det kan tyda på att studerandes behov av och villighet att ta mer lån minskar med mängden lån de redan tar.

Äldre studerande, studerande med en hög tidigare inkomst och studerande med barn använder betydligt oftare tilläggs lån än samtliga studerande som har rätt till lånet. De här resultaten kan tyda på att behovet av tilläggs lån är litet totalt sett, men att detta behov är desto större i lånets målgrupp. Om så är fallet överensstämmer tilläggs lånet väl med motiven bakom dess införande.

Ett annat perspektiv på resultaten är att tilläggs lån ger många studerande möjligheten att utöka sitt studiestöd vid behov. Den här möjligheten kan vara viktig eftersom oförutsedda händelser kan inträffa. En aktuell och oförutsedd händelse är covid-19-pandemin som drabbade världen under 2020. Under pandemin ökade, bland annat, antalet arbetslösa och antalet studerande med tilläggs lån markant. Möjligheten att ta tilläggs lån kan därför ha underlättat den ekonomiska situationen för många, nya och tidigare, studerande.

7.2. Hur ser skuldsättningen och återbetalningen ut för de som har studerat med tilläggs lån?

De som studerar med tilläggs lån får högre studieskulder än de som studerar utan tilläggs lån. Skillnaden mellan de två grupperna är dock inte så stor. Det beror på att de som har tilläggs lån studerar, med studiemedel, under en kortare tid än de som inte har tilläggs lån. Skillnaden i skuld är noterbart större bland de som studerar under lika lång tid. Skillnaden minskar dock för de som studerar under längre tid än 120 veckor, vilket är den längsta tiden som tilläggs lånet kan lämnas. Att tilläggs lånet kan lämnas under högst 120 veckor bidrar därmed till att hålla nere skuldsättningen bland dem som tar lånet.

Eftersom de som har studerat med tilläggs lån har högre studieskulder samtidigt som de är äldre, ska de betala högre årsbelopp än de som inte har studerat med tilläggs lån. Trots detta betalar de två grupperna ungefär lika bra på sina studieskulder. Det beror på att den faktiska skillnaden i årsbelopp inte är så stor. Det beror också på att de som studerar med tilläggs lån har högre inkomster, både innan och efter studierna. Att de betalar ungefär lika bra som de som inte studerat med tilläggs lån kan således tyda på att återbetalningsbördan inte blir för stor, åtminstone inte i förhållande till deras inkomst.

De här resultaten kan tyda på att tilläggs lånet underlättar den ekonomiska situationen för de som studerar lite senare i livet, utan att de får några större problem med återbetalningen av studieskulder. Det är samtidigt möjligt att återbetalningen är betungande för en del av dem som har studerat med tilläggs lån, även för dem som betalar sina årsbelopp i tid. Det framkommer emellertid inte i en registerstudie som denna.

Referenser

Betänkande 1999/2000:UbU7. *Utbildningsutskottets betänkande. Ett reformerat studiestödsystem.*

Betänkande 2015/16:UbU2. *Utbildningsutskottets betänkande. Utgiftsområde 15 Studiestöd.*

CSN (2014a). *Den ekonomiska situationen för studiemedelstagare med barn.* CSN, rapport 2014:3. Dnr 2014-219-3658.

CSN (2014b). *Skilda förutsättningar. En analys av studier, studieekonomi och hälsa utifrån föräldrarnas utbildningsbakgrund.* CSN, rapport 2014:8. Dnr 2014-219-6424.

CSN (2017a). *Lånebenägenhet bland studerande med studiemedel.* CSN, rapport 2017:4. Dnr 2017-2019-5265.

CSN (2017b). *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands Utveckling och orsaker.* Dnr 2016-100-6731.

CSN (2020). *Studiestödet 2019.* CSN, rapport 2020:5. Dnr ADM/2020:2.

CSN (2021a). *Högskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2020.* Dnr ADM/2020:630

CSN (2021b). *Högskolestuderandes inkomster och utgifter 2020.* CSN, rapport 2021:3. Dnr ADM/2021:274

CSN (2021c). *Kommux- och folkhögskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2021.* CSN, rapport 2021:4.

CSN (2022a). *Nya återbetalare med betalningsproblem.* CSN, artikel 2022:2. Dnr ADM/2022:632

CSN (2022b). *Kommux- och folkhögskolestuderandes inkomster och utgifter våren 2022.* CSN, rapport 2022:6. Dnr ADM/2022:381.

CSN (2022c). *Studiestödet 2021: En uppföljning av studiestödets utveckling och effekter.* CSN, rapport 2022:3. Dnr ADM/2022:52.

CSNFS 2001:1. *Centrala studiestödsnämndens föreskrifter och allmänna råd om beviljning av studiemedel.*

Högskoleverket (2012). *Studenternas studiemönster och totala studietider.* Högskoleverket, rapport 2012:2 R.

Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Fokus på inkomstgap – inte bara löneskillnader.* Jämställdhetsmyndigheten, rapport 2020:2. Dnr ALLM 2020/49-4.

Proposition 1999/2000:10. *Ett reformerat studiestödsystem.*

Proposition 2015/16:1. *Budgetpropositionen för 2016. Utgiftsområde 15 Studiestöd.*

Proposition 1964:138. *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående studiesocialt stöd till studerande ungdom.*

- Riksdagsskrivelse 1999/2000:96.
- Riksdagsskrivelse 2015/16:58.
- SFS 1999:1395. *Studiestödslagen*.
- SFS 2000:655. *Studiestödsförordning*.
- SFS 2017:1114. *Förordning med instruktion för Centrala studiestödsnämnden*.
- SFS 2020:201. *Förordning om studiestöd vid spridning av viss smitta*.
- Statistiska centralbyrån (2016). *Samband mellan barns och föräldrars utbildning*. SCB, rapport 2016:1.
- Statistiska centralbyrån (2019a). *Inkomster och löner*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstalldhet/ekonomisk-jamstalldhet/inkomster-och-loner/> (Hämtad 2022-06-20).
- Statistiska centralbyrån (2019b). *Utlandsföddas medianinkomst stiger kraftigt med tiden*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2019/utlandsfoddas-medianinkomst-stiger-kraftigt-med-tiden/> (Hämtad 2022-06-20).
- Statistiska centralbyrån (2020). *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2020*. ISBN 978-91-618-1664-4.
- Statistiska centralbyrån. Tabell: *Sammanräknad förvärsinkomst för boende i Sverige hela året efter region, utbildningsnivå, kön och ålder. År 2000–2020*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__HE__HE0110__HE0110A/SamForvInk1c/table/tableViewLayout1/ (Hämtad 2022-06-20).
- Universitetskanslersämbetet (2022). *Universitet och högskolor Högskolenybörjare 2021/22 och doktorandnybörjare 2020/21 efter föräldrarnas utbildningsnivå*. ISSN 1654-3424.
- Överklagandenämnden för studiestöds beslut den 21 november 2016 med dnr 2016–02985.
- Överklagandenämnden för studiestöds beslut den 16 mars 2022 med dnr 2022–00052.

Bilaga A

Tabell 1 Antal personer som blev återbetalningsskyldiga 2017

Andelar i procent. Fördelat efter de som har studerat med respektive utan tilläggs lån samt efter bakgrundsfaktorer och studieuppgifter.

		Har studerat med tilläggs lån		Har studerat utan tilläggs lån	
		Antal studerande	Andel studerande	Antal studerande	Andel studerande
Kön	Kvinnor	3 754	55	25 260	60
	Män	3 020	45	17 114	40
Åldersintervall ¹	25–29 år	1 569	23	28 703	68
	30–34 år	1 715	25	5 912	14
	35–39 år	1 318	19	3 164	7
	40–44 år	1 054	16	2 192	5
	45 år och äldre	1 118	17	2 403	6
Utbildningsnivå ²	Eftergymnasial nivå	4 809	71	32 105	76
	Gymnasienivå	1 934	29	9 264	22
	Grundskolenivå	31	0	1 005	2
Veckointervall ³	1–40	1 159	17	5 518	13
	41–80	2 168	32	7 727	18
	81–120	1 354	20	7 412	17
	121–160	880	13	7 241	17
	161 eller fler veckor	1 213	18	14 476	34
Totalt		6 774	100	42 374	100

¹ Ålder vid ingången av 2017.

² Om personen har studerat på flera utbildningsnivåer används den högsta utbildningsnivån.

³ Antal veckor med studiemedel.